פרייז 25 גראָשען XIV־טער יאָהרגאַנג „Należytość pocztową uiszczona gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" (691) 46 היינט 10 זייטען

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Radom, dnia 12 Listopada 1937 r.

ראַדאָם, פרייטאָג ח. כסלו תרצ"ח

טעלעפאָן פון רעדאַקציע 15 - 18

פּאַראָווע פאַרבעריי
און כעמישע פּראַלניע

M.

HEMPEL

פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7

פיליעס:
זשעראָמסקי 1
זשעראָמסקי 21
זשעראָמסקי 59
טראַוגוטאַ 11

קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

בברכת מז"ט חמה ולבבית אנו מברכים את חברינו היקר

מר **יצחק ברוך רוטבלט** נ"י מרדום

לארושיו

עם ב"ג מרת **שרה נימן** תחי' מפשיטיק

תהי דרכו בחיים צלחה, ויופיע מעלה מעלה!

חברים נאמנים המברכים:
שמואל קרשברג, אברהם מרגלת, ישראל לינדנבום
צבי ריס, דוב מורגנבסר, חיים ציצרסקי
משה קורמן, נחמי' גולדברג, ליבל ריכטמן.

Z intencji zaręczyn
naszego kochanego brata

Mońka z p. *Chelą Litwakówną*

życzymy wiele szczęścia i zadowolenia

siostry: Cela, Idka, Edzia
Pola Gutmanówne

לארושין של חברינו היקר מר **דוב מורגנבסר** נ"י מרדום

עם ב"ג מרת חי' **דינה רוזנגרטן** תחי' ממגנישוב

אנו מברכים שיזרח מזלו כשמש בצהרים.

החברים: ברוך רוטבלט, ישראל לינדנבום
אברהם מרגלת, צבי ריס, נפתלי מאנדל.

מיר גראַטולירען הערצליך

אונזער ליבע שוועסטער

חעלא צו איהר פערלאָבונג מיט ה' **משה גוטמאַן**

מיר ווינשען זיי, אז ליבע און גליק
זאָלען זיי אימער בעגלייטען

ברידער ליטוואַק.

דאַנקזאַגונג

א הערצליכען דאַנק דריקען מיר אויס דער ג. פאַמיליע **הייליגמאַן**

פאַר איהר געשאָנקענע וואַרימע וועש און זאָקען פאַר די קינדער

פון „חינוך - ילדים".

די זאַכען זענען געגעבען געוואָרען אויף די הענד פון די פרויען

טענענבוים און **לאַסטמאַן.**

די פערוואַלטונג פון „חינוך - ילדים".

אין ראַדאָם

Z intencji zaręczyn

p. *Mońka Gutmana*

z p. *Chelą Litwakówną*

życzę wiele szczęścia i kwiecistej przyszłości
a rodzicom pociechy

Leon Ajzenszmidt.

Kto gilzy „**WAWEL**" chociaż
raz spróbuje
Innych nie kupi, w innych już
nie pali
A kiedy swoich znajomych
częstuje,
Każdy wyborne papierosy chwali.

בעקאַנטמאַכונג.

דער יודישער קימפּעטאָרען-פעראיין, מאַכט בעקאַנט, אז זונטאָג דעם 14 ליסטאָפּאַד ה. י.

קומט פאָר **די יעהרליכע אַלגעמיינע פערזאַמלונג**

אין זאַהל פון די אלגעמ. ציונ. טראַוגוטאַ 55 א זייגער 4 נ. מ.

טאָג-אָרדנונג: 1) ערעפנונג 2) בעריכט פון דער טעטיגקייט 3) וואַלען פון א פערוואַלטונג 4) פרייע פאָרשלאָגען.

די פערוואַלטונג פון קימפּעטאָרען = פעראיין אין ראַדאָם.

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי - ווייסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבעריי און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala **Stare Miasto 7** telefon 19 - 70

Filje
Żeromskiego 1
Żeromskiego 21
Żeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס'האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פּרובען און וועט זיין צופרידען
פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט. ס'ווערט אויך
געוואַשען אויף טריקען -- ביליגע פרייזען! —פּינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך

צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיצ. טעל 19 - 70

פיליעס: זשעראָמסקי 1, טראַוגוטאַ 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59

ביליג צו וואַשען קאָפּעלושען

הויך און שטאַרק איז די תפילה: אל תשליכנו לעת זקנה.

אין ארטיקעל פון ה' מערין וועגען ענין איבערטראָגען די זקנים פון דער הילצערנער געביידע אין דער געמויערטער, דריקט זיך ה' מערין אויס, אז ער פיהרט א מלחמת סבוה, אָבער ליידער די אַרגומענטען וועלכע ה' מערין בענוצט אין דער מלחמת, זענען א היפך פון מצוות. ה' מערין בעהויפטעט, אז אלע בעקווסמ־ליכקייטען, וועלכע קענען זיין אין דעם בנין, וואָס איז נעשאַפען געוואָרען פון די גרויסע אונפערגעסליכע געטזעליגע נדבנים ה' נתנאל און ה' רובן בעקער־מאַן דוקא און אויסשליסליך פאר זקנים — קומט אָוועקצוגעבען דעם יונגען דור, וואָס נעהמט ערשט צום לעבען; דאַגעגען די זקנים — קומט נאָר מנוחה און א שטילע סביבה. מיר שיינט, אז אַזא שטאַנדפונקט האָלט נישט אויס אונזער יודישע עטיק, וועלכע לערענט אונז לפני שיבה תקום — מיר שרייען דאָך גאַנץ עפּט הויך אל תשליכנו לעת זקנה

— א חוץ דעם איז עס אונפערשטענד־ליך פאַרוואָס אייגענטליך זאָלען די זקנים — געגען בפירוש'ען ווילען און צוואות פון דעם מושב זקנים גרינדער — זיין אין זייער היים שטיף קינדער און זיצען אין א נידריגע הילצערנע בודע פול מיט וואַנצען, אָהן לופט און אָהן ריינקייט.

די פונדאַציע קען זיך נישט ריכטען נאָך דעם ה' מערינ'ס אַרגומענטען, כאָטש זיי ווערען אונטערשטיצט פון ה' יצחק גרין. דאָס איז א קול פון יחידים. אין בעטראַכט קומט דאָס „קול עם", וואָס געהט פון דער גאַנצער שטאָדט, ווי אויך מעבר הים. אז עס כוון אויפ־הערען די עולה, וועלכע מ'איז בענאַנ־נען לגבי די זקנים א לענגערע צייט.

מנוחה, שטילקייט, מאָראַליטעט און אַנדערע ערפינדונגען פון ה"ה מערין און גרין זענען נעבען־זאַכען. די הויפּט־זאַך איז צוגעבען די זקנים א מקום לשכון, וואָס וועט זיי מאריך ימים ושנים זיין, נישט חו"ה מקצר זיין.

די פלענער צו בויען און צו מויערען פאַווילאָנען און שטאַקען זענען יעצט איבעריג און ביים יעצטיגען יודישען מאַטעריעלען מצב אונמעגליך. עס איז גענוג נעהמען אַרייםצורוימען אין דעם גרויסען געמויערטען בנין, פון וועליכע שטעגען די מאַנאַזינען פון עסענוואַרג, אלטע מלבושים און אַנדערע שאר ירקות — אז ס'זאָל זיך געפינען אָרט פאַר די זקנים אָהן שום שאָדען פאַר די קינדער.

עס איז נישט כדאי אָבצושרעקען זיך פאַר אייערע פינאַנציעלע וואָרנונגען — פאַר'ן געברויך פון די זקנים איז נישט געבליבען די איינציגע קוועלע — די יודישע גמינע — פאר די זקנים האָט א גמועצליכען חיוב דאָס מאַגיסטראַט צו צאָהלען — און פאר די זקנים גיעט אויך די געזעלשאַפט אין דער פאָרם פון פערשידענע נדבות, אימפּרעזעס א. ז. וו.

די פערוואַלטונג, וועלכע זיצט אין בית-יתומים ומושב זקנים געוועהלט, ווי איהר זאָגט, יעדעס יאָהר אויף אַנ'אַלי־געמיינע פערזאַמלונג — שעפט פון די אַלע קוועלען גרעסערע און קלענערע סומעס און פערשטעה איך נישט פאַרי־וואָס פערשרייבט איהר דאָס נעגען דער אינטערעך פון די געבער אויסשליסליך אויפ'ן חשבון פון די קינדער.

אַלע בעמערקונגען, וועלכע איהר מאַכט דער פונדאַציע קענען נישט ענ־דערען די שרעקליכע בעדינגונגען אין וועלכע די זקנים לעבען ביז יעצט און קענען אויך נישט אָבשוואַכען דעם היי־סען ווינש פון דער פונדאַציע, צו ער־פילען דעם פערלאַנג און די בקשה פון די זקנים גופא וועגען א מענשליך וואָהנען.

צוליב די טעמים טראָגען מיר איבער דאָס וואָהן־זיץ פון די זקנים אין 5 ליכ־טיגע, בעקוועמע און ריין־אויסגעפּרישטע צימערען און ווינשען זיי אריכת ימים און וישכנו שם לבטח.

מ. דען.

אלע זאגען, אז מ'דארף און קומען וויל נישט קיינער.

א נויטיגע אינסטיטוציע, וואָס ווערט אנטשלאָפען.

אין לינת-הצדק איז זונטאָג פאָרגע־קומען אַנ'אַלגעמיינע פערזאַמלונג, אויף וועלכער ס'איז געקומען אזוי „פיעל" מענשען, אז ס'איז פשוט נישט געווען צו וועהלען קיין נייע פערוואַלטונג, טראָץ דעם וואָס מ'האָט בעקאַנט געמאַכט אין זונאַנדערגעשיקט פערזענליכע איינלאַ־דונגען.

געקליבען געוואָרען די דאָקטוירים גוט־מאַן, גאָלדבלום, דענכיסטען אָנשער. פריידאָס און פרוי וואָלכאָוויטש, פרויען, לאַסטמאַן, מרגליות, און ה"ה: וויקעלס־קי, גאָלדשטיין, שניידער, גארפינקעל, ל. פרידמאַן. פערטרעטער: ל. שפערבער, מ. בערגער, מ. קאַפלאַן, ווייצמאַן, פריד, א. קארמאַן.

די פערוואַלטונג בעשטעהט פון 12 פערזאָהן מיט 6 פערטרעטער און אויך אַזא צאָהל איז נישט געקומען. מ'האָט געוואַרט צוויי שעה און אָנשטאָט 5 אזייגער, ווי ס'איז געווען בעשטימט, האָט מען אָנ־געהויבען די פערזאַמלונג 7 אזייגער און קיין עולם איז נישט געקומען. ס'איז נישט געווען קיין אַנדער אויסוועג און מ'האָט געמוזט ביי יעדער צאָהל אָנ־נעמען די פערזאַמלונג דורכפיהרען, ווייל די אַלטע פערוואַלטונג האָט נישט געוואָלט ווייטער בלייבען.

נאָך די בעריכטען, וואָס האָבען פאָר־געשטעלט נישט אין קיין גלענצענ־דע פאַרבען דעם פינאַנסיעלען מצב פון דער אינסטיטוציע, האָט מען געוועלט א נייע פערוואַלטונג פון וועלכע ס'רוב איז נישט אנוועזענד געווען אויף דער פערזאַמלונג. מ'האָט אויפגעגעבען נעמען און אזוי אַרום האָט מען קאָמפּלעטירט א פערוואַלטונג מיט'ן בטחון, אז יענע וועלען מסתמא נישט ענטזאָגען און בע־ווילינען אנצונעמען די מאַנדאַטען.

אָט אַזוי זעהט אויס דער אינטערעס, צו אַנ'אינסטיטוציע, וועלכע עגזיסטירט שוין צעהנדליגער יאָהרען און וואָס אַלע אין שטאָדט אָנערקענען, אז זי ברויך און מוז עגזיסטירען.

אין דער נייער פערוואַלטונג זענען

דעם טיפסטען מיטגעפיהל אונזער מיטגליד
בעריל בירענבוים
צוליב'ן טויט פון זיין ליבען פאָטער
מענדעל ז"ל
איינס קאָמף פאר'ן מלכות ישראל זאָל ער א טרייסט געפינען
ת"ב מלכות ישראל
מפקדה און מיטגלידער
פון „ברית-החיל" ע"ש ז. זאבאטינסקי
ראַדאָם

פון סוחרים = פעראיין אין ראדאם זשעראמסקי 17.

אין צוזאמענהאַנג מיט דער קריטישער לאַגע, וועלכע עס לעבען איבער די יו־דישע סוחרים און קליינהענדלער, איז אויף דער לעצטער זיצונג פון פערוואַלטונג און ראט פון סוחרים-פעראיין אין ראַ־דאָם בעטראַכט געוואָרען די פראַגע פון גרינדען א אַרטיגען קאָמיטעט פאַר האַנדעלס-בילדונג, אין וועלכע עס זאָלען זיך בעטייליגען פאָרשטעהער פון אַלע סוחרישע אָרגאַניזאַציעס, לעהרערשאַפט און אינטעליגענץ, כדי דערמיט צו פער־שטאַרקען די אַבוועהר-פעהיגקייט פון אַלע באַדראָהטע ווירטשאַפטליכע פאָזיציעס.

סאמוניסאט.

די טראַדיציע פון האַנדעל, וועלכע די יודען האָבען זיך ביז היינט ערוואָר־בען געניגען נישט. אז מיר זאָלען זיך קענען ענטגעגען-שטעלען דעם מאָדער־ניזירטען האַנדעל, דעם ציפּלוס פון קוואַליפיצירטע, פּעאַרעטיש-אויסגעביל־דעטע סוחרים.

מיר מוזען דעריבער, אַלס עפּ הכפר, אויסבילדען קאַדרען פאַר צוקונפטיגע סוחרים, וועלכע זאָלען קענען פערנעמען די פּאָזיציעס פון האַנדעל, וועלכע מיר האָבען ביז היינט ערוואָרבען.

די ערשטע געמיינזאַמע בעראַטונג פון ביידע ווירטשאַפטליכע אָרגאַניזאַ־ציעס סוחרים פעראיין און קליינהענדלער פערבאַנד וועגען שאַפען ערגענצונג'ס קורסען אין האַנדעלס-שול פאַר סוחרים און אַנגעשטעלטע איז גערופען געוואָרען אויף נעכטען דאָנערשטאָג, דעם 11 נאָ־וועמבער, 6 א זייגער אָוונד אין לאָ־קאַל פון סוחרים-פעראיין זשעראָמסקי 17.

לויט דער לעצטער פעראָרדנונג פון קעלצער וואָיעוואָדא כוזען אין אלע האַנדעלס-אונטערנעמונגען אַרויסגעהאָנגען ווערען אויף א זעהבאָרען אָרט די צעניקעס מיט גענויע פרייזען פון אַלע אַרטיקלען. די נעכסטע טעג דאַרף קומען קיין ראַדאָם א קאָמיסיע פון קעלץ. וועל־כע וועט מאַכען בעזוכען אין אַלע האַנ־דעלס-אונטערנעמונגען און קאָנטראָלירען צי די סוחרים האָבען זיך צוגעפּאַסט צו די איבערגענדערמאַכטע פעראָרדנונג. עס לינט דעריבער אין אינטערעס פון אַלע יודישע סוחרים, דאָס אַרויסהענגען איינהייטליכע צעניקעס. (מיט'ן גענויען טעקסט און סוסטער פון אַזעלכען צעני־ניקען קען מען זיך בעקענען אין סעק־רעטאַריאַט פון סוחרים פעראיין זשער. 17).

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne.
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskim Towarzystwie
Elektrycznem
Sp. Akc. w adomiu
ul. Traugutta 53

KINO ADRIA
שבת דעם 13 2 און 3 אז
זונטאג דעם 14 און 2 אז
פריהמארגען - פילמען
Cyganskie
Dziewczę
אין די הויפט ראָלען
פּליפּ און פּלאַפּ

Do niedzieli dnia 14 listopada włącznie
Kino ADRIA
WIELKI PODWÓJNY PROGRAM
Wspaniały sensacyjno — egzotyczny film p. t.
„PEPE le MOKO"
W rol. gł. JEANGABIN, MIREILLE BĄLIN
Arcyzabawna komedia wg głośnej sztuki pisarza węgierskiego Stefana Bekeffi'ego p.t
NIEUSPRAWIEDLIWIONA GODZINA
Kaskady śmiech, bomby humoru, zabawa i wesołość w rol. gł. Hans Moser Theo Lingen i in.

דער פינאל פון א ויכוח.

מיר ציהען אלזא ווייטער דעם ענין שפיטאל.

מיר זענען געבליבען שטעהן אין פריהעריגען נומער פון אונזער צייטונג ביי דעם ענטפער פון ד"ר קלעפרוואַרם, וועלכער האט בעריהרט אין זיין ארטיקעל פערשידענע זאכען, אבער נישט געענטפערט אויף אונזער פראגע, צי א שפיטאל קען איבערגעלאזט ווערען אהן א פערטרעטער, ווען דער דירעקטאר, דער הויפט-דאקטאר, בפרט א כירורג פאהרט אוועק. ד"ר קלעפרוואַרם האט דערמאנט די צייטען, ווען דאס יודישע שפיטאל איז געשטאנען אונטער דער השגחה פון ד"ר פידלער, ער האט אויך געזאגט א גוטע מיינונג איבער ד"ר קליינבערגער; ער האט זיך אפילו בעקלאגט, וואס דאס מאגיסטראט, אנשטאט איבערצושיקען יודישע קראנקע אין יודישען שפיטאל, שיקט ער זיי אין פוילישען, אויסמיידענדיג אזוי ארום די קוראציע-קאסטען, — וואס דער מאגיסטראט דעקט אין אזא פאל – זאלען געהן אין דער קאסע פון יודישען שפיטאל. דאס אלץ האט אבער נישט געהאט קיין שייכות צום עצם ענין פון אינזער ארויסטריט, וועלכער האט ענטהאלטען איין עלעמענטארע פראגע, צי איז דערלאזבאר, אז דאס שפיטאל זאל בלייבען אהן דעם הויפט-בערזו, וואס הייסט א כירורג, אפילו איין טאג. אויף דעם איז ד"ר קלעפרוואַרם געבליבען שולדיג אנ'ענטפער. זיין ענטפער איז געווען שלא ממין הטענה און מיר ווייסען נישט ביז'ן היינטיגען טאג דעם סוד און נישט דעם טעם פארוואס דער ד"ר קלעפרוואַרם האט בעצייכענט אונזער ארויסטריט אלס איגנאראנץ. צי האבען מיר דען גערעדט וועגען ריין-מעדיצינישע ענינים, צו וועלכע עס האט נישט קיין שליטה דער פראסטער בשר ודם, נאר זיי געהערען אויסשליסליך צו דער קאמפעטענץ פון פאכלייט, דאקטורים. צי האבען מיר דען גענומען אויף עגזאמען דעם ד"ר קליינבערגער און קריטיקירט זיינע קוואליפיקאציעס, וואס ד"ר קלעפרוואַרם האט זיך געברויכט מטריח זיין צו קומען מיט פערטיידיגונג? מיר האבען דאך וועגען דעם נישט גערעדט, נאר געפרעגט אזא פשוט'ע זאך, וועגען וואס יעדען געוועהנליכען מענש, אפילו דעם גרעסטען עם-הארץ אין דער מעדיצין, איז ערלויבט צו פרעגען. ערלויבט איז ווייניג געזאגט, נאר ס'איז זאגאר א חוב פון יעדען איינעם צו נעמען א ווארט אין דעם.

פערשטעהען מיר טאקע נישט מיט וואס מיר האבען זיך פערדינט אויף אזא נזיפה פון ד"ר קלעפרוואַרם. פארווארפען עמיצען איגנאראנץ, עם-הארצות, דארף מען ווייניגסטענ'ס מאטיווירען פארוואס. מיר האבען געזוכט אין זיין ארטיקעל כאטש איין שורה, וואס זאל בערעכטיגען זיין איגנאראנץ-ארגומענט אויף אונזער אדרעס, און נישט געפונען. און ווירקליך האט מען נישט געקענט געפינען, ווייל אויף צו שטעלען אזא פשוט'ע, פויערישע קשיא ווי אונזערע, דארף מען נישט האבען געענדיגט קיין אוניווערזיטעט און נישט בעזיצען קיין דאקטאר-דיפלאם. יא, מיר האבען געפונען אין ארטיקעל פון ד"ר קלעפרוואַרם דוקא אזעלכע שורות, וואס בעקרעפטיגען נאך מעהר אונזער גערעכטען ארויסטריט. ווארום, אויב ד"ר קלעפרוואַרם מאכט איינמערקזאם אויף אנ'עוולה, וואס דער מאגיסטראט בעגעהט, דערמיט, וואס ער שיקט נישט די יודישע קראנקע אין יודישען שפיטאל, איז דעסטא מעהר נאך שרייענדיגער די עוולה, ווען א יוד קומט אין יודישען שפיטאל אריין און וויל בעצאהלען פאר זיין קראנקע פריי, אבער ס'איז נישטא קיין ארט פאר איהר, ווייל דער כירורג איז ארויסגעפאהרען און קיין פערטרעטער איז נישטא, און מען ווייזט איהם אן אנ'אדרעס צום פוילישען שפיטאל.

מיר נעגירען נישט אבסאלוט די גערעכטע טענה פון ד"ר קלעפרוואַרם און ס'איז באמת אנ'עוולה פון מאגיסטראט פארוואס ער מיידט אויס דאס יודישע שפיטאל. ווי אזוי אבער וועט דאס אויסזעהן, וואס פון איין זייט וועט מען קעמפען צו בעוועגען דעם מאגיסטראט צו ענדערען זיין טאקטיק און, אז ער זאל יודישע קראנקע יא איבערווייזען אין יודישען שפיטאל, און פון דער אנדערער זייט וועט מען נישט בעוואָרענען, אז ס'זאל נישט קענען געשעהן א פאל, אז מ'זאל אליין הייסען א יודישען קראנקען זיך ווענדען צום פוילישען שפיטאל?

און ווידער פערשטעהען מיר נישט נאך א זאך. פארוואס האט דער ד"ר קליינבערגער נישט בעוויליגט אליין צו נעמען א ווארט און דוקא אין אונזער צייטונג (מיר האבען שוין איינמאהל בעמערקט, אז מיר האבען איהם נישט בערויבט פון אזא מעגליכקייט) אלס די פערזאָהן, וועגען וועמען ס'איז געווען די רייד. איז דאך דער ד"ר קליינבערגער דער מאן, וואס איז אין דער ערשטער רייהע דירעקט פעראינטערעסירט, אז ער זאל האבען א פערטרעטער. מען איז דאך נישט מעהר ווי א מענש. אט ווערט מען אמאהל נישט געזונד, צי ס'געשעהט אנ'אנדערע סיבה, ווען מקאן נישט ביים בעסטען ווילען אויספיהרען די בעשטימטע פונקציע; וואס טהוט מען אין אזא פאל, ווען מ'מוז אומבעדינגט אפערירען? צי לאזט זיך פערענטפערען אזא פראגע בלויז מיט געבען סמיכה פון ד"ר קלעפרוואַרם? טאקע נישט קיין אנדערער, ווי ד"ר קליינבערגער אליין האט געברויכט קומען צו דער עפענטליכקייט, אויפוועקען די דאזיגע פראגע, נעמען שטעלונג, אלס היינטיגער דירעקטאר פון שפיטאל, אין אזא ענין, וואס וואלט במילא געווען א בעלויכטונג צום ערב ראש השנה'דיגען פאל מיט'ן שידלאווצער יוד.

מיר האבען דאס אלץ נישט ארויסגערוקט פריהער, און אפילו נישט נאך דער אונפערדיגטע קריטיק פון ד"ר קלעפרוואַרם. מיר האבען זיך אבגעהאלטען דערפון, כדי נישט צוגעבען קיין פתחון פה פאר די, וועלכע האבען גענומען אונז פערשרייען, אז מיר שעדיגען דעם פרעסטיזש פון שפיטאל. צוליב דעם טעם האבען מיר פערשוויגען דעם ענטפער פון ד"ר קלעפרוואַרם, טראכטענדיג ביי זיך, זאל ער בלייבען גערעכט, זאל באדיי ד"ר קליינבערגער בלייבען צופרידען, פון דער לעקציע וואס ער האט אונז געגעבען דער ד"ר קלעפרוואַרם, מיט „איגנאראנץ" און אבי דעם שפיטאל זאל נישט געשעהן קיין עין-הרע. מיר זענען געווען בעשלאסען פון אונזער זייט מעהר נישט צו פאלעמיזירען און אבי צופרידען צו שטעלען די יעניגע ה"ה, וואס ציטערען אזוי מ'זאל חלילה נישט ארויסלאזען די פארע פון מויל אויפ'ן שפיטאל; זאל זיין ווי יענע „שפיטאל - פאטריאטען" זאגען, אז ס'שפיטאל איז הייליג און מען טאר ניט פרעגען קיין קשיות, אז ס'איז רזין דרזין און קיין „ציוויליסט" טאר זיך נישט מישען.

איז אבער געקומען א דאקטאר, שוין נישט קיין „ציווילער", וואס מ'קען איהם פסל'ען מיט איגנאראנץ, און האט געבעטען א ווארט. דאס איז געווען ד"ר מינסקי, וועלכער האט אבגעפרעגט א רייהע טעזען אין ארטיקעל פון ד"ר קלעפרוואַרם. מיר האבען ד"ר מינסקי געגעבען אנ'ארט פאר זיין ארטיקעל, פונקט ווי מיר וואלטען עס געטוהן פאר יעדען איינעם דאקטאר, אפילו פאר א ריינעם אריער, וואס האט א פאזיטיווע שטעלונג צום יודישען שפיטאל. איז וואס איז דא געווען פאר א פערברעכען, וואס איז געהארן אזא רעש צווישען א טייל יודישע דאקטוירים? לאמיר זיך זאגען דעם אמת. ווען ד"ר מינסקי סאלידאריזירט זיך אין זיין ארטיקעל מיט ד"ר קלעפרוואַרם און האלט אונטער זיינע אויספיהרונגען. דאכט זיך, אז דאן וואלט געווען שא-שטיל און ס'וואלט געווען אין פוצה פה ומצפצף. (א בעווייז, אז דארט, וואו מען איז איהם מיאוס אנגעפאלען, האט מען איהם געבעטען, ער זאל ענדערען עטוואס זיין ארטיקעל, און מ'וועט עס געבען בתשיאות חן) איז אבער געשעהן אנ'אומגליק. וואס ד"ר מינסקי איז מחולק געווען מיט ד"ר קלעפרוואַרם, געוואָרען זיין בר פלוגתא און געגאנגען נאך אזוי ווייט, אז ער האט געהאט אנצוהייזען אויף געוויסע זאכען, אז זיי פעהלען אין שפיטאל, נו איז טאקע ארויס דאס גאנצע קאבעניש, אז ער איז גע'שמד'ט און געהאנגען.

און ווידער שטעלט זיך דא די פראגע, צי דער קאנטער-ארגומענט פון סויישען דאס רענדעל איז אויפ'ן ארט און צי האט בעסער נישט געברויכט קומען קיין זאכליכער ענטפער פון ריין-ארצטליכען שטאנדפונקט, וואס זאל אויפווייזען, אז דאס, וואס ד"ר מינסקי ערקלערט איז נישט ריכטיג, אויב אזעלכעס איז פאקטיש געווען צו ענטפערען? פון דעם שטייגער ענטפער וואס מען האט איהם דערלאנגט בעקומט זיך א פערקעהרטער איינדרוק, אז לעולם איז ער טאקע גערעכט, נישט סתם, ווייל דו האסט געביסען דאס רענדעל, טארסטו נישט אנרופען זיך און מיש דיך נישט אריין. דאס וואלט רעכט געווען דאן, ווען ד"ר מינסקי קומט אלס אזעלכער מיט דער כוונה צו מאכען אנ'אטענטאט אויפ'ן שפיטאל, דאן וואלט דער אטאק געגען איהם געווען א דאפעלט-בערעכטיגטער. דאס איז נישט געווען. ער איז אויסען געווען נישט קיין שלעכט'ס. ס'האט געקאנט זיין העכסטענס א רייד, צי ער איז אפשר נישט אין טעות מיט זיינע פערלאנגטע רעפארמען און אויב יא, האט געקענט אויף דעם באדען ענטשטעהען א סאלידע דעבאטע, ווי עס פאסט פאר דאקטוירים, פאר די וואס שטעהען אויף דער וואך פון אונזער געזונד.

האט דאך ד"ר קלעפרוואַרם אליין געשריבען אין זיין ארטיקעל און געריהמט די צייטען, ווען ד"ר פידלער איז געשטאנען אין דער שפיץ פון יודישען שפיטאל, טראץ דעם וואס ד"ר פידלער איז געווען אנ'אבטריניגער אזוי גוט ווי ד"ר מינסקי. אפילו היינט צוטאג זענען נאך דא יודישע שפיטעלער (ווי אויף טשיסטע און אנד.) וואו עס ארבייטען-מיט אזעלכע מינסקיס, פערנעמען לייטענדע אמטען און מ'האט אין ערגיץ נאך נישט געמאכט אזא טומעל ווי דא אין ראדאם, ווען אזעלכער האט זיך געוואלט אנרופען בלויז מיט א ווארט אין יודישען שפיטאל-וועזען. איבריגענס, צי איז דאס א יודישע מידה אזא, אבצושטויסען, מבזה זיין און אוועקשטיפען מיט שפאט און חוזק? אמת'ע יודען, יודען וואס פיהלען יודיש אין זייער טיפען בעוואוסטזיין, האבען א פרינציפ יעדען איינעם מקרב צו זיין און אודאי אזעלכע וואס האבען אמאהל געהערט צו אונז און ווייזען ארויס א נטיה צוריקצוקומען צו אונז. אויסער בלויזען טאמער, טאמער וועלען זיי צוריקקעהרען, ברויך מען זיי דערנעהנטערען און נישט אבשטויסען פון זיך, אבגיסענדיג מיט א קאלטען עמער וואסער. אזוי קענען נאר טוהן נעכטיגע אסימילאטארען און היינטיגע נאציאנאליסטען וואס זענען געקומען צו אונז צוליעב קאריערע, און ווייל מ'האט זיי ערגיץ אנדערש שוין נישט גערן געזעהן אפילו אלס אסימילאטארען און אלס אזעלכע וואס זענען מיט דער יודישער גאס קיין נאהנטע מחותנים נישט געווען. אין אנבליק פון דער היינטיגער צורודערטער צייט, ווען די ראסען-טעאריעס נעמען אן משינה'דיגע פארמען, איז דאס פראבלעם אסימילאציע שוין מעהר נישט אקטועל. אפילו משומדים'שאפט איז אויך נישט קיין יחוס. מ'ווארפט אונז צוריק די משומדים ביז'ן דריטען און פיערטען דור. מיר יודען נעמען זיי אלע אין אונזער מחיצה, אויב יענע ווייזען ארויס זייער ווילען צו אונז צוריק זיך צו בעקענען. אין אנגעזיכט פון דער דאזיגער צייט, האט די פאלעמיק צווישען די ראדאמער דאקטוירים געברויכט געהן אין אנדער ריכטונג, אמעהר טאקטפולערע און פערנונפטיקערע, ווייל מאדנע הרהורים קומען-אויף אין אונזערע מחשבות, ווען ערשט נישט לאנג-געוועזענע אסימילאנטען ווערען פלוצלינג צווישען טאג און נאכט אנגעפולט מיט אזא יודישען אייפער, אז זיי טרעטען ארויס געגען די אבטריניגע מיט גרימצארען, נישט לאזענדיג זיי מאכען באלד דעם ערשטען צוריק-טריט צו אונז. איז עס טאקע אזא אידעאלער קאנקורענץ, אדער ליציטאציע-קאמף ארום יודישקייט?

דער ענטפער (נישט דאס ארטיקעל פון ד"ר קלעפרוואַרם) דעם ד"ר מינסקי, וואס איז געשריבען פון אנ'אנאנימען טאטען ענטהאלט אין זיך אלע סימפטאמען פון ביליגער קאנקורענץ, און ענגער פראווינציאנאליזם, וואס ווערט נאך שאקירענדיגער דערמיט, וואס דער מחבר האט זיך בעהאלטען אונטער'ן פלויט און נישט געהאט דעם מוטה אונטערצושרייבען זיין פולען נאמען ממה נפשך. איז מען טאקע אזא הייסער יוד, אזא קנאי און מען מיינט ערנסט קידוש השם, דארף מען זיין שטאלץ, און מיט ביידע הענד אונטערשרייבען דעם גאנצען נאמען און זאל קהל וויסען, אז איך פלוני בן פלוני בין עס דער, וואס האב נישט קיין מורא מיך צו ענטפלעקען. פארוואס האט זיך ד"ר קלעפרוואַרם יא אונטערגעשריבען אונטער זיין ארטיקעל? (אפשר איז דער אנאנימער שרייבער אין גאר גוטע בעציהונגען מיט'ן ד"ר מינסקי. אין ראדאם קען דאס אויך פאסירען, אז דוקא א גוטער פריינד זאל הינטערוויילעכטס ווארפען א שטיין.)

דאס לשון, דער טאהן, אין וועלכען דער לעצטער ענטפער איז געהאלטען געווארען איז א „הערליך" בלימעלע. ווי אזוי א דאקטוירישע פאלעמיק האט זיך פערענדיקט.

ס'איז מעהר ווי כאראקטעריסטיש, ממש א פאראדאקס, דער פאל, וואס אט דער אבטריניגער איז געקומען מיט זיין קריטיק, אגב אין נישט קיין זידעל-טאהן — מיט א בעגעהר אויסצודריקען זי אין יודישען לשון, דאן ווען זיינע אפאזיציאנערען האבען עס געמאכט אין דראסטישער פארם און דוקא אין דער נישט יודישער שפראך און דערביי זיך בעמיהט, ווי מיר הערען, דאס צו פערשפרייטען אין נישט יודישער הייזער, ארויסטראגענדיג דעם ווייט נישט עסטעטישען כאראקטער פון דער פאלעמיק ווייט איבער די גרעניצען פון דער יודישער גאס, וואס פערשאפט נישט קיין איבעריגען כבוד דאס יודישע לעבען בכלל און דעם יודישען שפיטאל בפרט.

אויף קריטיק, אויב זי איז נישט אויסגעהאלטען, קען קומען א צווייטע קריטיק, אבער אין די ראהמען און נישט סתם מיט א געשריי: העי, דו! דו ביסט אזעלכער און אזעלכער, האלט ס'מויל! אויף אזא אופן פערשטאפען יענעם ס'מויל הייסט דערלאנגט מיט א טעמפע זאך. דאס איז געווען אנ'אויסגערעכענטער עפעקט פאר דער גאס, וועלכע האט זיך אבער אויך אריענטירט און ס'האט איהר ווייט נישט אימפאנירט קיין ארגומענטאציע פון זידלעריי און מיט א היילען אינהאלט. א ווינדער אויף די רוהיגע און ניכטערע יודישע דאקטוירים און אויף ד"ר קלעפרוואַרם אלס אויטאריטעט, צו דערלאזען אויף אזא אופן שליסען א ויכוח צווישען דאקטוירים.

ווענען די צוקונפט פון יודישען שפיטאל און וועגן דאקטוירישע סאלידאריטעט – א צווייט מאהל.

אבסערוואטאר.

אויפ'ן שוועל פון ווינטער.

ביטער איז דעם ארימען יודען א גאנץ יאהר, מכל שכן בעת ס' קומט אן ווינטער, ווען ער מוז אויסער א שטיקעל ברויט פאר'ן הונגעריגען מאגען נאך זארגען וועגען קויהלען און א וואַרימע מלבוש.

ווען רער גוטער ווילען וואלט נאר געווען ביי אונזערע פערמעגליכערע יודען, ווען זיי וואלטען זיך נישט בעגנוגענט מיט בלויז רעדען, אדער מיט'ן וויינען הארצען, נאר ווען זיי וואלטען אויך געהאט אנ'אפענע קעשענע, וואלט מען וויפיעל עס איז געלינדערט די שווערע גרויזאמע נויט פון אונזערע אומגליקליכע ברידער און שוועסטער. וואס קומט אבער ארויס, אז דער זאטער גלויבט נישט און ער קומט נישט צוהילף דעם ארימען און אומגליקליכען.

עפעס קומען יא פאר ווינטער-אקציעס אין דער פארם פון געבען א האלבע אדער א גאנצע קערץ קויהלען איבער'ן ווינטער און דאס אויך נישט אלע, וועלכע נויטיגען זיך דערין, און מיט דעם וויל מען יוצא זיין ידי חובתם. דאס איז דאך אבער נאר א קליינער טראפען פון ים אקעגען דעם, וואס מען דארף טהון.

אמאל האט מען ביי יודען געוואוכס פון פליכט עזור תעזור — די יודישע שיף די צעשטורעמטע האט כסדר אראפגעשטויסען איין פאמיליע אין תהום און די צווייטע דערהויבען — און די יודען האבען שוין געוויסט פון דער ביטערער דערפארונג — אז צדקה איז ביי אונז נישט קיין אקט פון האזילטעטיקיים, נאר א נעגנזייטיגע הילף — היינט איך דיר און מארגען פארקערט.

ס'דארף ביי אונז אין שטאט געשאפען ווערן א קאמיטעט פאר ווינטער-הילף, אין וועלכען ס'זאלען זיין פארטרעטען די גאנצע יודישע באפעלקערונג — און מיט א קליינעם אפצאל וועט מען קאנען ראטעווען די ארימקייט אונזערע פון די שווערע יסורים פון קעלט און הונגער.

איך וויל זיך דא נישט ארייבלאזען אין פרטים ווי אזוי דעם קאמיטעט צו שאפען — און אויך וואס פאר אן אופן אים צו קאנסטרואירן — איך ווארף בלויז אן דעם פלאן, וועלכער קאן, ביי א גוטן ווילען, זיך לאזען פארווירקליכען — אויב די מדה פון רחמנות איז נאך ביי אונז אינגאנצען נישט אבגעשטארבען.

X.

די יודישע ספּאָרט-קלובען ברויכען זיך פעראייניגען

געווען צייטען אין ראדאם, ווען דער יודישער ספארט איז מעהר רעספעקטירט געווארען. אויך די נישט-יודישע ספארטלער, האבען גאנץ אפט בעוויזען אויסצוקעמפען העכערע מדרגות אין די ספארט-קלאסיפיקאציעס און במילא דערהויבען דעם כבוד פון דער יודישער ספארט-באוועגונג אין אונזער שטאדט.

מיר געדענקען נאך גוט די יודישע פוטבאל-מאנשאפטען פון זש. ט. ג. ס. „מכבי" און אנד. וועלכע זענען נישט איינמאהל אראב פון ספארט-פלאץ מיט גרויסע נצחונות, שלאגענדיג זייערע שטארקע געגנער. אויף ווי ווייט דער אמאליגער יודישער ספארט איז געווען אין גוטער פארם און געשטאנען אויף א נעהעריגען ניווא, בעווייזט דער פאקט וואס יודישע שפילער האבען פערנומען אנגעזעהענע ערטער אין נישט יודישע קלובען. די ה"ה גאלדבערג (פאיועק) יודעל (בעניעק) און הערץ (שפילט היינט אין „הפועל" פון א"י) האבען א לענגערע צייט געשפיעלט אין „טשארני". אויך די יודישע געזעלשאפט האט זיך מעהר אינטערעסירט מיט די אידישע ספארטלער. געווען ספארט-קאמיטעטען וואו ס'האבען אויך נישט געפעהלט פארשטעהער פון יודישער אינטעליגענץ, וועלכע האבען געזארגט וועגען ספארט-מכשירים און בכלל מיטגעהאלפען צום וואוקס פון ספארט ביי יודען.

ווי זעהט אויס דער יודישער ספארט אין ראדאם אין איצטיגען מאמענט?

זינט א געוויסע צייט איז דער ספארט ביי אונז דא אין ראדאם בעדייטענד צראבגעפאלען. פערהאן קלענערע שטעדט ווי ראדאם, וואו מ'קאן טרעפען א ברייט פערצווייגטע ספארט-טעטיגקייט, ווי סעקציעס פון באקס, ציקליסטען, האקעי, טורן, וועלכע האבען זיך שוין געלאזט הערען מיט זייערע סוקצעסען. ביי אונז אין ראדאם האבען מיר בלויז 4 קליבען פון בלויז פוטבאל און עס מאכט דעם איינדריק, ווי עס וואלט קיין אנדערע ספארט-צווייגען נישט עגזיסטירט. קיין שום פעראינטערסירונג ווערט נישט ארויסגעוויזען פאר די אלע אויבענדערמאנטע סעקציעס ביי דער יודישער געזעלשאפט אין ראדאם. מען פערנעמט זיך ווי געזאגט, מיט פוטבאל און מיט א ביסעל טעניס און דאס איז אלץ.

וואלט כאטש דער פוטבאל-ספארט געווען ווי געהעריג ענטוויקעלט, אז מ'זאל הערען פון איהם גוטע גרוסען, וואלט דאס אויך געווען א שטיקעל טאטיספיקאציע. ליידער איז אויך אט דעם בענרעניצטען אבשניט, אויך נישט מוינעלריג. בענוג צו דערמאנען פון אזעלכע פלות ווי 1 : 10, 1 : 8 פון די בעסטע יודישע קלובען, בכדי צו פערשטעהן, אז נישט איינמאהל קומט דערפון ארויס א קאמפראמיטאציע. די לאגע ביים היינטיגען טאג שטעלט זיך פאר אזוי אז מ'קאן אפען זאגען, אז די יודישע פוטבאל-מאנשאפטען דינען בלויז די פוילישע קלובען דערצו, אז זיי זאלען ליפערן פאר זיי גראדאציע-פונקטען אבער וואר זיך אליין שפילען זיי נישט קיין אנגעזעהענע ראליע און פיהרען נישט אויס קיין וויכטיגע פונקציע אין דער פוטבאל-בעוועגונג אין ראדאם. די לאגע פון אידישען ספארט איז מעהר ווי קריטיש און צו דעם מוז קומען א סוף.

ביי אזא צאלרייכע יודישע בעפעלקערונג, ווי מיר האבען אין ראדאם ברויכען מיר האבען וועניגסטענס איין יודישען קלוב, וועלכער זאל בעווייזען שטארקע סעקציעס פאר פוטבאל, לייכט-אטלעטיק, האקעי און באקס.

כדי ווירקליך דאס צו רעאליזירען איז לויט מיר געוואונשען א פעראייניגונג פון עטליכע ספארט-קלובען. דער ערשטער שריט וואלט אמלייכטסטען געקענט געמאכט ווערען ביי די יודישע ארבייטער ספארט-קלובען „הפועל" „יוטשניא" און „גוויאזדא". צווישען זייערע ספארטלער וואלט נישט שווער געווען צו געפונען יונגעלייט, וועלכע וואלטען געקאנט בילדען מיט זיך א גוט אויסגעשולטע ספארט-מאנשאפט. אזא פעראייניגונג וואלט אויפגעהויבען דער מצב פון יודישען ספארט און וואלט געבראכט דערצו, אז ס'זאל געשאפען ווערען אנ'ענטשפרעכענדער קאפיטעל, וואס זאל האבען די אויפגאבע אויסצוברייטערען דעם שטח פון דער ספארט-טעטיגקייט, וואס נעמט ארום פערשידענע געביטען.

איך אפעליר דעריבער צו די יודישע ספארט-קלובען:

פעראייניגט אייך!

ארנאלד ראזענפעלד.

מבינים און מנגנים האבען דאס ווארט.

אין צוזאמענהאנג מיט'ן חזנים-קאנקורס ניבען מיר דאס ווארט די מבינים און מנגנים ארויסצוזאגען זייערע מיינונגען וועגען די פערשידענע חזנים, וואס קומען אהער און דאווענען אין דער שוהל אויף פראבע.
ר ע ד.

די חזנים פרובען אין דער ראדאמער שוהל האבען זיך די לעצטע וואכען א ריק-געטוהן פאראווערטס.

אונזער שטאדט, ווייזט אויס, איז מוזיקאליש געשטימט. די שוהל איז יעדען שבת איבערפולט. מען „קעמפט" פאר ערדאבערען די שטעה-פאזיציעס, כאטש נאר אין רוק ארויס די ווענד.

און נישט נאר ארום א שטעה-פלאץ קעמפט מען. ס'האט זיך אויך פונאנדערגעפלאקערט א „מלחמה" ארום די חזנים-גופא. יעדער איינער חזן האט זיינע אנהענגער. עס קעמפען נישט קיין יחידים, נאר גאנצע „שטעט". פלאצק מיט ווילנא, אסטראווצע מיט קעלץ. עולם איז שטארק צעהיצט און ווער ווייסט, ווי דאס וועט זיך ענדיגען, אויב א פרייטע שטאדט וועט נישט שטורמען די „באסטיליע".

באלד נאכ'ן אויפטאהרען פון קעלצער חזן גארניצקי, וועלכער האט איבערגעלאזט א נישט-פערגעסענעם איינדרוק מיט זיין שטימונגספולען דאווענען, האט געדאווענט אויף פראבע דער פלאצקער חזן אברהם סאמסאהן, וועלכער איז בעקאנט מיט דער מוזיקאלישער קולטור. אין די יונגע יאהרען געזונגען ביים בעריהמטען זיידעל ראווגער, שפעטער געענדיגט גימנאזיום און געווען א צוהערער פון דער „חשעכניצע" און א חוץ אלגעמיינע בילדונג, געלערנט אין קאנסערוואטאריום, שטודירט חזנות און מיט זיין דאווענען שבת אין דער היגער שוהל, זיך ארויסגעוויזען אלס גוטער זיננער און עכטער חזן.

אויך דער ווייטערדיגער קאנדידאט, דער נאך יונגער ווילנער חזן מ. ראנטאל האט אונז אימפאנירט מיט זיין דאווענען. כאטש ער האט עס געמאכט בחפזון, יעדאך די וויבראציע ביי איהם איז ווי געהעריג, פארפירט לייכט מיט דער שטימע און דאס וויכטיגע: קאלאראטור היפיעל איהר ווילט.

און צום לעצט דער אסטראווצער חזן י. פראמפער, וועלכער האט געדאווענט דעם פאריגען שבת, האט פשוט איינגענומען דעם ריזיג-פערזאמעלטען עולם. ער האט דערלאנגט מיט א ברייטע האנד א דאווענען מיט זינגען און מיט זאגען.

זעלבסטפארשטענדליך, אז ס'איז נאך פריהצייטיג צו דעפינירען ביז די קאנדידאטען-ליסטע איז נאך נישט אויסגעשעפט. איינס איז אבער זיכער: ראדאם ווארט אויף א חזן, וועלכער זאל חוץ קאלאראטור, מעצעוואטשע, פאלסעט, „שיסען" מיט דער אויבערער „צע".

ביי דער גאנצער פעראינטערעסירונג צו די חזנים-פרובען זענען פערהאן אזעלכע, וואס בעציהען זיך סקעפטיש צום גאנצען ענין.

דעם היינטיגען שבת וועט די ראדאמער שוהל האבען א גאר ארגינעלען חזן אויף פרובע.

מיט דעם דאווינען חזן משה גאלדבערג איז פארגעקומען אזא געשיכטע:

די רעדאקציע פון ענדעקישען „וויעטשור ווארשאווסקי" האט זייגער צייט פראקלאמירט א קאנקורס פון זיננער. פוילט זיך אבער נישט ה' גאלדבערג און מעלדעט זיך צום קאנקורס, אבער אלס יוד וויל מען איהם נישט צולאזען מען פר פארמאנען די שטארקסטע שטים.

ה' גאלדבערג רעזיגנירט אבער נישט און אין דער ענדעקישער רעדאקציע גיט ער א זינג-זיך שלאסבעזינגס „רצה", דאס אלע אין רעדאקציע זענען נבהל ונשתומם געוואָרען און שוין ביים אנדערע אויגען אנגעקוקט דעם „זשידעק".

די ווארשאווער פרעסע האט באגעהער געהאט די אמת'ע סענסאציע.

אט דער דאזיגער משה גאלדבערג וועט עס דאווענען אויף פרובע אין דער ראדאמער שוהל.

אנו, וועלען מיר געהן הערען.

משה רינגערמאכער.

געערטער ה' רעדאקטאר!

ערלויבט מיר אין אייער וו. צייטונג אפצוגעריקען אנ'איבערבליק פון קאנקורס אויף א חזן אין דער ראדאמער שוהל.

עס האבען שוין געדאווענט חזנים אויף פרוב, און האבען פערשידענס בעוויזען ביים דאווענען, נאר פון די אלע וואס האבען געדאווענט ביז היינט, מוז איך זיך אבשטעלען נאר ביי דריי חזנים:

1 דער פלאצקער חזן ה' סאמסאן, ער איז א געבילדעטער מענש, א געשולטער חזן, דאווענט מאראליש. און קאן זעהר גוט דעם פירוש — המלות, נאר בעזיצט א מאטען טענאר, וועלכען מען הערט זעהר שוואך אין דער ראדאמער שוהל.

2 דער ווילנער חזן ה' ראנטאל, בעזיצט א לירישען טענאר מיט זעהר א צייכענט קאלאראטור, דאווענט זעהר שיין נאר ערטערווייז פערלירט ער זיך, און דאווענט אהן נוסח, אבער אלס יונגער

צו וואס דער קאמף און צו וואס רייצן די געמיטער?

נאך א פאר ווערטער וועגן ראדאמער שפיטאל.

ליידער קען איך מעהר נישט בלייבן גלייכגילטיג צו דער וואולגארער פארם אין דער דיסקוסיע ארום יודישען שפיטאל, וועלכער איז ליידער ווייט איבערגעשריטען די יודישע גאס. ס איז שוין די ריכטיגע צייט, אז יונגעלייט פון יודישע היימען, אבער נישט ערצויגענע אין יודישען גייסט זאלען זיך פארזיכטיגער בעציהען צו ריין-יודישע ענינים. מיר האבען שוין גענוג געליטען פון די אזוי-גערופענע אינטעליגענטען, וועלכע שטרעבען צו שלאגען פאר זיך קאפיטאל, זיך פאפולער מאכען אויפ'ן חשבון פון דער באמת שוין גענוג ארימע יודישער גאס. די עלטערע יונגעלייט גיבען זיך נישט אפ קיין רעכנונג, דאס זיי טוהען דעם יודישען קהל א בערישע טובה. זאלען אונטערנעמערליכע פראגען אויפהערען פיסבראזיכען מיט די נויטען און מיט לעבענס-פראגען פון דער יודישע גאס. ס'איז גלויבליך, אז איך וועל נישט בלייבען איינזאם, אויסדריקענדיג דא מיין פראטעסט קעגען די קרייל - מעטאדען פון א דיסקוסיע אין דער ראדאמער פויליש-יודישע פרעסע. אזא קאמפס מעטאדן פערשוועכט אונזער נאמען, גיבט אונז חיים נישט קיין כבוד ביי דער ארימינע אויסערליכער וועלט, נאך מעהר ווען מ'שיקט צו ספעציעל דעם „אויסדערוועהלטען" נומער פרעסע צו בעקאנטע פוילישע פערזענליכקייטען

ג, יודישע געזעלשאפט, אזעלכע סטאנדען שטיכען מיט אונזער אלטער פערשימעלטער קרענקהייט, וועלכע הייסט מסירה, דעמונציאציע. אזעלכע קרענקליכע איינגעשאפטען האבען אונז פערשאפט פיעל צרות רעות און - ווען עלול נאך מעהר בייזעס פאר אונז גורם צו זיין. זאל איינמאהל שוין פאר אלע מאחל קומען דער טאג, ווען נישט ערצויגענע, נישט פעראנטווארטליכע יונגע מיטגלידער פון דער יודישער געזעלשאפט

ווען אויפהערען עפעס טוהן אויף איינענער האנד אום דערבייס מעהר אונז קיין עחלה טוהן.

די בעסערע קריסטליכע וועלט שעמפעלט אזא ארט דיסקוסיע, בעצייכענט זי אלס נישט דערלאזבארע ביי אינטעליגענטע מענשען. מיר פערזענליך האט מען פערוואורפען געמאכט, היתכן, ווי עס איז מעגליך ביי היינטיגע צייטען אזוי נישט אנשטענדיג פיהרען א קאמף אויף דער יודישער גאס.

שטעלט זיך די פראגע, צי מוז שוין אויף שטענדיג די אויסערליכע וועלט בלייבען פאר אונז דער אייביגער שופט, דער אייביגער דיין אכת טאקע, דער ד"ר מינסקי האט געמאכט א שווערען אפטער נישט פערדינטען פארוואורף די יודישע דאקטוירים, וואס אנבעלאנגט די ארבייט אין יודישען שפיטאל. אויף דעם אלעם קען מען דאך געפינען א זאכליכען, א רייניגען מענשליכען ענטפער. עס זענען נישט נויטיג סענסאציעס און דערצו סענסאציעס פון א זייט נישט געשמאקן כאראקטער. אויב מ'האלט זיך פאר אינטעליגענט, דארף מען אלס אזעלכער שטענדיג פערבלייבען, זאגאר ביי די שווערסטע אומשטענדען. ווי עס ווייזט אויס האבען אונזערע אמאליגע ארטאדאקסישע אינטעליגענטען פיעל בעסער עקזאמען אויסגעהאלטען ביי ליידענשאפטליכע, זאגאר ריין-רעליגיעזע און פיעל מעהר קאמפליצירטע דיסקוסיעס ווי אונזערע היינטיגע וועלטליכע אינטעליגענטען, וועלכע האבען די מסכתא דרך ארץ אין די יונגע יאהרען נישט געלערנט. לויט יענע, לויט די ארטאדאקסאלע אנשויאונגען, דארף מען זיך פריהער אין סייער ווארפען, איידער דעם צווייטען מבייש זיין, בעשמוצען און אויסשמירען מיט בלאטע. פון דעם ווייסען אונזערע אינטעליגענטען נישט.

ווען אפילו דער ד"ר מינסקי האט מיט'ן יודענטום קיין שום געמיינזאמעס נישט, קען מען זיך דאך נישט נעמען ערלויבניש איהם צו בעשמוצען בלויז צוליב זיין פערשטארבענעם פאטער, וועלכער האט זייענדיג א פרנס, פאר דער ראדאמער יודישער קהלה פיעל גוטעס געטוהן. ס'איז זעהר נישט ארטיג און נישט שעהן פון די יעניגע, וואס פערשוועכען ממילא דעם נאמען פון אזא פערשטארבענעם איבערגעגעבענעם יודישען עסקן.

אבער זאלען מיר איבערהיפען דאס קאפיטעל וואס הייסט הלכות דרך ארץ און ערציהונג און צו-געהן צום גופא ענין יודיש שפיטאל. איך וויל געהערען צו די יעניגע, וועמען ס'איז טייער די יודישע הייל-אינסטיטוציע. מען מוז אונבעדינגט אויסמיידען די וועגען פון פריוואטען קאמף פון איינציגע דאקטוירים. מען מוז זיך נעמען מיטה און ערקלערען, אז מהיום והלאה קען מעהר אזא מין דיסקוסיע נישט פארקומען. ס'איז נישט דערלאזבאר. זאלען זיך א טייל ה"ה פארשטעלען, אז די יודישע געזעלשאפט אין ראדאם איז נישט אין שטאנד צו ערלויבען זיך, אנגאזשירען נייע, פרישע כירורגישע קרעפטען. אויף אזעלכעס וואלטען זיך געקענט ספרעמעסטען קהלות דייכע מיט גענוג רעזערוו-קאפיטאלען, ווייל מען דארף זיין בכח אויף קאסטבארע אינערליכע איינריכטונג. ווי איך שטעל מיר פאר האבען

דאך די ראדאמער קהלה פריהער גענוג זארג מיט אדורכשטופען זייער בודזשעט. זאלען מיר נעמען א ביישפיעל פון גרעסערע רייכערע קהלות ווי די ראדאמער, וועלכע וואגען נישט נעמען אויף אייגענער אחריות דאס אויסהאלטען א יודיש שפיטאל, טא נאך מעהר די ראדאמער קהלה, וועלכע איז פערארעמט. אלזא צו וואס זיך שארפען די כוחות איבער אזעלכעס, וואס איז נישט דערגרייכבאר. איהר וועט קיין טובה טוהן יענעם יודישען כירורג א וואסערען איהר זאלט נישט ארארענגען פוןווארשא, צוזאגענדיג איהם הרים וגבעות. איהר זענט נישט בכח אנקעגענקומען אזעלכענס אלע וואונשען. אזוי ווי ביי יחידים, אזוי אויך ביי א קהל, דארפט מען נישט לעבען איבער דער מאס, „נאר-סטאנעם". אפשר האט איהר עפעס נעגען דעם ד"ר קליינבערגער. שטעלט אייך אבער פאר וועלכער מענש (דערצו א דאקטאר) איז אהן פאהלערן. מיט'ן ברענגען אהער נאך אן'אנדערען כירורג, וועט איהר גורם זיין, אז ביידע יודישע כירורגען זאלען נישט קענען עגזיסטירען און דערמיט וועט איהר דאן דעם יודישען שפיטאל קיין טובה נישט טוהן, חייל וואלטען געהאט אנדערע צייטען, וואלט אפשר נישט פערפעהלט פלאץ נאך פאר א צווייטען כירורג. די ראדאמער יודישע פאציענטור וואלט אפילו אויך דאן געלאפען קיין ווארשא זיך היילען, ווען ס'זאל אפילו קיין ראדאם קומען א פראפעסאר. דאס וואס די צייט האט געבראנגט מוז אויך מיט דער צייט פערשווינדען. לויט מיר איז אונמעגליך, דאס מיט דער ענדערונג פון פערוואהל, זאלען אויך פערשווינדען די פון פיעל יאהר געשאפענע פאראורטיילען. נאך מעהר, ווען די שטאדט ראדאם ווערט פון טאג צו טאג פערוואנדעלט אין א פארשטאט פון ווארשא.

אלזא צו וואס דער קאמף, צו וואס זיך פערשאפען בייז בלוט, צו וואס רייצען די געמיטער, צו וואס שטויסען די יודישע געזעלשאפט צו א רעאליזירונג פון אידעען, וועלכע זענען היינט-צו-טאג נישט דערגרייכבאר פאר ראדאמער קהל בלויז צוליעב פינאנסיעלע טעמים?

ג. יודישע געזעלשאפט, ערלויבט זיך צו ערקלערען, אז מיט די יודישע מעדיצין קרעפטען אין ראדאם קען מען נאך פיעל, פיעל שאפען, גיעט זיי נאר מעגליכקייטען, זאגאר עטוואס קלענערע

ווי פאר די יודישע דאקטוירים, וועלכע מ'האט בדעה צו ברענגען. אויב אבער קענט איהר נישט די ראדאמער יודישע דאקטוירים אנטקעגענקומען, טא מיט וואס איז בערעכטיגט דער ווילען צו אנגאזשירען פרישע דאקטוירים כיחות קיין ראדאם? ווי איך האב אנ'אהנונג גלויבען די ווארשאווער חברים צו פגרדינען אין ראדאם פון 1500, ביז טויזענד זל. א מאנאט. פ ענט זיך אליין, צי זענט איהר בכח צו פערזיכערען א יודישען כירורג אזא סומע, קען דען א ראדאמער יודישע קהלה פערזיכערען א געהאלט פון 500 זל. א מאנאט? ניין. ווי מיר שיינט איז עס א גרויסער חלום. מען ברויך זיך אבגעבען א דין-וחשבון, אויב קומט עמיצער פון ווארשא און מוז עפעטער ראדאם פערלאזען, בלייבט דאן דאס יודישע שפיטאל דערזוארגאניזירט און מען מוז ווייטער אנקומען צו-הילף פון היגע יודישע דאקטוירים, אמת די ראדאמער יודישע געזעלשאפט ווינשט זיך, אז דאס שפיטאל זאל נישט פערוואנדעלט ווערן אין אנ'אינסטיטוציע פון פריוואטע אמביציעס, ריכטיג, ווערצו איז בערופען דער שפיטאל-קאמיטעט צו זארגען, אז אזעלכע סימפטאמען זאלען אויסגעווארצעלט ווערען מיט'ן שורש, שוין באלד ביי זייער ענטשטעהן און ערשייבען אויף גאסט-יעלט. ווייטער, אויב עס געפינען זיך אזעלכע דאקטוירים וואס וועגען זאגען א הארט קריטיק, טא אדרבא, זאל מען הערען, אבער זאל מען אויך מענשליך ענטפערען, נישט בלויז מיט אנשטענדיגע ווערטער, נאר אויך מיט מ ע ש י ם. אויסהערען דאן אדער יענעם, וואס ווינשט זיך אויפריכטיג די טובה פון אונזער געמיינזאמע הייל-אינסטיטוציע און נישט געבערויבען אזעלכע אויסדריקען ווי „פאשאל וואן" וכדומה. מיט בשותפות'דיגע כוחות וועלען מיר פיעל מעהר אויפטוהן.

מיין ווינש איז, אז די צעהיצטע געמיטע געמיטער זאלען זיך ווי אמשנעלסטען בערוהיגען, בכדי זיך מעהר נישט פערשאפען קיין חרפות און בושות ביי דער אויסערליכער וועלט. נישט בענוצען זיך מיט אולטרא - פאטריאטיזם, נאר מיט אויפריכטיגקייט אויסהערען יעדען גוטען ראטה, אפילו פון אונזערע אבטרינניגע, אויב זיי זענען נאר אויכען אונזער טובה.

א יודישער דאקטאר.

די אונטערשריפט פון דאקטאר געפינט זיך אין אונזער רעדאקציע.

חזן, קען ער זיך אויסארבייטען, ווען די ראדאמער שוהל זאל האבען א דירעגענט מיט א שיינעם כאר.

דער 3-טער חזן ה' יחיאל פראהמאן האט געדאוונט דעם היינטיגען שבת פרשה תולדות, און האט בעוויזען א-זעלכעס, וואס מיר האבען זיך נישט פארגעשטעלט פון א חזן, וואס וויינט אין א אזא שטעדטעל ווי אסטראוועצ. בעוויזט א 2-טען טענאר א קלינגענדיגען וועלכען מען הערט זעהר גוט, לעזט גוט נאסען, קען זעהר גוט דעם פירוש-המלות. מיט זיין מאראליש דאוונען האט ער ארויסגערופען ביי מענשען טרערען. ביים איבערגאנג פון א זאך האלט ער זיך מיט דעם נוסח, וואס דאס שפילט די גרעסטע ראלע ביי א חזן, וועלכער פערלירט זיך נישט. צום בעסטען האט ער זיך אויסגעצייכענט ביי בריך-שמה מי-שברך, אב-הרחמים און ביי דער גאנצער קדושה. מיט זיין דאוונען האט דער חזן פעראינטערעסירט אלע מתפללים אז ביי מוסף האט זיך יעדער געהאלטען רוהיג. עס איז געווארען שטיל, און מיט פערגעניגען האט זיך יעדער צוגעהערט צו זיין שיין מאראליש דאוונען פאר וועלכען איך גיב איהם א ישר-כוח.

מיט אכטונג

אברהם-אליעזר פוקסמאן.

(א מנגן)

פון דער סדרה

וישק יעקב לרחל
וישא את קולו ויבך...

יעקב האט אויפגעהויבען זיין שטימע און האט זיך צעוויינט, — איז דאך א פראגע: וואס האט ער אויפגעהויבען זיין קול און דער נאך זיך פארנאנדערגעוויינט? זאגען וויצלער, אז די מעשה דערפון איז אזוי געווען: ווען יעקב האט זיך ערקלערט אין ליבע צו רחל, האט זי איהם אויפמערקזאם געמאכט, אז פון איהר צד איז זי נישט דאגעגען, נאר דער טאטע מיינער, יויסען זאלסטו, הייסט לבן... ער ער איז נישט קיין יאלד, ער איז זעהר א פראקטישער מאן, ער האלט נאר פון אזעלכען וואס טוג זיך. וואס איז פעהיג צו געבען א פרנסה. אלזא, ליבער יעקב, זאג מיר, פון וואס קלערסטו א לעבען צו מאכען?

— וואס הייסט „פון וואס"? האט זיך יעקב גע'חידושט — איך בין דאך עפעס א יוד א למדן, בין געזעסען אזוי פיעל יאהר אין שם ועבר'ס ישיבה און געלערנט. איך קאן זיין א רב, א דיין, א ראש ישיבה, סאר נויט — אויך א מלמד!

— ניין יעקב לעב! דאס אלץ איז ביי מיין טאטען נישט פון די געהויבענע זאכען - טענה'ט ווייטער רחל - פון דעם קאן מען נאך א לייטיש לעבן נישט מאכען! דערמאנט זיך יעקב, אז ער האט אמאל שעהן געזונגען, אז ער האט א פיינע, א שטארקע לירישע שטימע, „הקול קול יעקב". טראכט ער נישט פיעל „וישא את קולו" און זינגט איהר אב א שעהן זמר'ל.

— אט דאס — ווערט שוין רחל פרעהליכער — איז שוין א געשעפט! וועסט קאנען זיין א חזן, וועסט בעקומען א גוטע שטעלע אין א שטאדט, וועסט האבען א לייטישע סטאלע פענסיע, דאס וועט מיין טאטען אויך געפעלען!

אבער אויסהערענדיג רחל'ס לעצטע ווערטער: „ויבך" - האט זיך יעקב צעוויינט: — א קלאג איז צו מיינע יאהר אויף דערויף האב איך געדארפט מוטשען זיך אזוי פיעל יאהר זיצען און לערנען ביי „שם ועבר"? א חזן האב איך דאך געקאנט ווערען נאך איידער איך האב געקענט א ווארט עברי!..

פ. בושאצקי.

ה"ה יודישע ראַטמענער, מיט וואס ערקלערט זיך אייער האַנדלונג?

מיט א געהיסע צייט צוריק האָבען די סאָסנאָווצער האנדעלס-קאמער און דער פעראיין פון פוילישע האַנדעלס-אַנגעשטעלטע פון דער זעלבער שטאָדט, זיך געוואָנדען צום קעלצער וואָיעוואָדע מיט א פארשלאַג וועגען אָבשאַפען די פעראָרדנונג, וועלכע ערלויבט בו האַנדלען שבת-צו נאַכטס און ערב חגאות ביז 9 אוועגד. זיי האָבען פערלאַנגט די דאָזיגע האַנדעלס-צייט צו פערקורצען ביז 7^{30}, מאָטיווירענדיג, דאָס די צוויי שעה האָבען נישט געבראַנט קיין נוצען, נישט די קונים, נישט די סוחרים; דאַגעגען האָט עס געבראַנגט גרויסע היזקות די סוחרים אין זייער אדמיניסטראציע און אויך געשטערט די אַנגעשטעלטע זייער רוהע צייט. דער קעלצער וואָיעוואָדע, וועלענדיג פעראייניגהייטליכען אויפן שטח פון דער גאנצער קעלצער וואָיעוואודס-טווא די האַנדעלס-שעה'ן, האָט זיך געווענדעט צו אלע קאָמונאַלע אינסטיטוציעס, ווי אויך, דורך דער פערמיטלונג פון די סטאַראָסטעס, צו אלע ווירטשאַפטליכע אַינסטיטוציעס וועגען ארויסזאָגען זייער מיינונג אין דער פראַגע.

דער ראַדאָמער סוחרים-פעראיין (זשעראָמסקי 17) נאָכ'ן דערהאַלטען אַזא אַנקעטע-אַנפראַגע, האָט אויף א ספעציעלע זיצונג בעהאַנדעלט דעם ענין און אַלס רעזולטאַט אריינגעטראָגען אין דער סטאַראָסטווע א מעמאָריאל, אין וועלכען ער האָט ברייט מאָטיווירט די גרויסע אַעדייטונג און נוצען פאַר'ן סוחרים'טום בכלל און פאַרן יודישען בפרט, וואָס די דאָזיגע צוויי האַנדעלס שעה'ען גיעען. פאַרן יודישען סוחר, וועלכער ביז האַלטען געשלאָסען זיין געשעפט צוויי טעג אין דער וואָך שפּילען די דאָזיגע צוויי שעה א גרויסע ראָליע. אויך פאַר די קונים איז א פערלייכטערונג דערמיט, וואָס זיי קענען זיך בעזאָרגען מיט אַלעם נויטיגען אויפ'ן זונטאָגדיגען טאָג. נוב איז אין ראַדאָם אין א גרויסע מאָס פערשפרייט דאָס מין כאַלופּניקעס און ספּעציעל פון דער שיך-בראַנזשע, וועלכע בעקומען ערשט זייער לוין שפּעט אין אָוועגד שבת-צו-נאַכטס און ערב יום-טובים. וואָס שייך די אַנגעשטעלטע צווינגט זיי נישט קיינער זיי זאָלען ארבייטען שפּעטער ווי ביז 7 אָוועגד.

דער סוחרים פעראיין, דערוויסענדיג זיך, אז דער זעלבער ענין ברויך אויך בעטראַכט ווערען אויפ'ן פּלענום פון שטאָדט ראַט, האָט איבערגעשיקט אַנ' אָבשריפט פון מעמאָריאל צום פּרעזעס פון יודישען ראטמענער - קאלא, ד"ר פאסטמאַן, בעטענדיג איהם די זאַך צו צוהיטען און דאָרט צוזאַמען מיט אלע יודישע ראטמענער אונטערשטיצען דעם שטאַנדפּונקט פון ראַדאָמער סוחרים-פעראיין אין דער פראַגע. דער פּרעזעס פון דער פערזאַמלונג פון סוחרים-פעראיין ה' כעריין האָט בעזונדער טעלעפאָניש זיך פערשטענדיגט מיט'ן ד"ר פאסטמאַן, וועמען ער האָט געבעטן אינפאָרמירט וועגען אלע פּרטים און ווי אַזוי די שטעלונג פון די יודישע ראטמענער דאַרף זיך אויסדריקען.

ווי מיר האָבען געוואוסט, האָט דער שטאָדט-ראַט אויף דער זיצונג דעם 28 פּאָזדערניק איבערגעשיקט צו דער אַלגעמיינער קאָמיסיע דעם ענין צו בעטראַכטען און צו בעשליסען. דעם 5 ליסטאָפּאַד איז דער ענין ענדגילטיק בעטראַכט געוואָרען דורך דער קאָמיסיע, וועלכע האָט בעשלאָסען נאָכצוקומען דעם וואונש פון דער סאָסנאָווצער האַנדעלס-קאַמער און פוילישע האַנדעלס - אַנגעשטעלטע, אַז די צוויי פערלענגערטע האַנדעל'ס-שעה'ן שבת-צו-נאַכט און ערב יום טוב, זאָלען סקאַסירט ווערען.

מצד די יודישע ראַטמענער האָט אויף דער דערמאַנטער זיצונג פון דער קאָמיסיע אַנטייל גענומען דער ראַטמאַן ה' שניידער, וועלכער זאָל האָבען נישט נאָר אינטערעסירט די שטעלונג פון סוחרים - פעראיין. נאָר זאָל האָבען ערקלערט, אַז די צוויי שעה ברענגען בלויז נוצען דער איינציגער פירמע פּיאָטר פּוליקאַ, צו וועמען עס קומען צו פאַהרען קליינשטעטלדיגע סוחרים אין יענע שעה'ען; דאַגעגען די רעשט סוחרים האָבען קיין שום נוצען און דעריבער האָט ער מסכים געווען צום בעשלוס פון דער קאָמיסיע וועגען אָבשאַפען די צוויי שעה, וועלכער איז אַנגענומען געוואָרען איינשטימיג.

דער פּרעזעס פון סוחרים-פעראיין ה' מערין, געוואָהר-ווערענדיג וועגען דעם דערמאָנטען בעשלוס פון דער קאָמיסיע, האָט זיך געווענדעט צום שטאָדט-פּרעזידענט אדוו. שטשאַווינסקי מיט אַנ'אינטערווענץ וועגען אָבהאַלטען דאָס אַוועקשיקען צו דער וואָיעוואָדישער מאַכט דעם בעשלוס, ביז די זאַך זאָל צוליב איהר וויכטיגקייט, איבערגעהן נאָך אַמאָהל אויפ'ן פּלענום פון שט. - ראַט. דער פּרעזידענט האָט ערקלערט, אַז ליידער איז די זאַך פערפאַלען, דעסטאָ מעהר, וואָס דער אַנוועזענדער יודישער פאַרשטעהער פון יודישען קאלאַ האָט דערצו איינגעשטימט.

ס'איז נאָר נישט בעוויסט, צי האָט ה' שניידער געהאַנדעלט על דעת עצמו, אָדער ער האָט דאָס געטוהן מיט'ן הסכם פון יודישען ראַטמענער-קאלאַ. אין ביידע פאַלען איז עס אונפערשטענדליך, ווייל ה' שניידער האָט גוט פערשטאַנען די וויכטיגקייט פון די צוויי שעה פאַר'ן יודישען סוחר און דאָס זעלבע די קאלאַ. וואָס איז אָבער פאַקט געשעהן? נאָכדעם ווי די יודישע ראַטמענער - קאלאַ האָט געהאַט אַנ'אויספיהרליכען אָבשריפט פון מעמאָריאל און אויך ד"ר פאסטמאַן אַלס פּרעזעס איז פריהער בעזונדער וועגען דעם אינפאָרמירט געוואָרען, האָט דאָך די קאלאַ געבריכט פערנעמען א שטעלונג און געבען דירעקטיוון דעם ה' שניידער, ווי אַזוי ער זאָל זיך ריכטען אויף דער זיצונג פון דער קאָמיסיע. מיט וואָס אַלזאָ ערקלערט זיך די דאָזיגע זעהר פערדריסליכע האַנדלונג פון ביידע צדדים?

הקפות ארום דעם ראדאמער בית-החיים.

ווי עס איז שוין געווען געמאָלדען אין אונזער צייטונג, האָט די גמינע בעקומען אויפ'ן סמך פון אַנ'אַקט פון יאָהר 1908, א געוויסען שטח באָדען ביים אַלטען בית - החיים, מחמת דעם וואָס אויפ'ן בית עולם איז געוואָרען ענג. האָט די גמינע בעשלאָסען ארויסצורוקען דעם פּאַרקאַן פון יענע זייט, וואו עס גרענ-ניצט מיט'ן דערמאָנטען שטח-ערד, כדי איהם צו פעראייניגען מיט'ן אלגעמיינעם בעזיץ פון בית-החיים. נאָך דער לוסטראַציע פון א סטאַראָסטוואַ - קאָמיסיע, וועלכע האָט געגעבען איהר הסכמה, איז די גמינע צוגעטרעטען אַ ר ו י ס-רוקן דעם בית-החיים און פאַר דעם איז היינטיגען מאָנטאָג ארויסגעפאָהרען די חברה-קדישה מיט די רבנים, וועלכע האָבען לויט'ן מנהג געזאָגט תהלים און געמאַכט הקפות, ארומגעהענדיג דעם גאַנצען היקף פון בית-החיים זיבען מאָהל.

24 יאהר תפיסה פאר 4 בעשולדיגטע.

4 פערזאָהן זענען מאָנטאָג געשטאַנען פאַר'ן קרייז-געריכט-בעשולדיגט אין קאָמוניזם. זיי זענען: היפּאָליט דוליאַש אברהם פיק סילמאַן, אסתר פוטערמאַן און קלמן שניידערמאַן. סילמאַן איז פון שטענסטאָכאָוו, אַנ'אַגענט פון א ציקאָריע-פאַבריק, דוליאַש איז אַנ'אַבסאָלווענט פון דער ראַדאָמער „שקאָלא זשעמיעסניטשאַ", פוטערמאַן איז א שיך-פערטערין, שניידערמאַן איז א טרעגער. אַלע זענען נאָך גאָר יונגע מענשען, פון 22 ביז 27 יאָהר. זיי אַלע וואַרשט-פאַר דער בעשולדיגונגס-אַקט, אַז פון 1936 ביז 1937 האָבען זיי זיך פערנומען מיט קאָמוניסטישע ארבייט אין ראַדאָם, דרילטש, קיעלץ און פּיאָטרקאָווער געגענד.

קיינער פון די בעשולדיגטע איז זיך נישט מודה. סילמאַן האָט ערקלערט, אַז ער איז געקומען אין ראַדאָם זוכען אַרבייט. ער האָט געזוכט א פּיליג געבעטלענער און מענשען האָבען איהם אַנגעוויזען אויף שניידערמאַנס וואָהנונג.

דוליאַש האָט ערקלערט, אַז אויך ער האָט געזוכט, ער איז אַפילו שוין געווען ביי דער דייטשער גרעניץ און געהאַלט פאָהרען אַלס שלאָסער זוכען ארבייט אין פראַנקרייך. ער איז אָבער צוריקגעקומען קיין ראַדאָם, ווייל ער האָט קיין געלד נעהאָט צו שמוגלען זיך. אין דער קאָמוניסטישער ארבייט האָט ער קיין אַנטייל נישט גענומען.

אסתר פוטערמאַן וויל קיין ערקלערונג נישט געבען, זי איז זיך בלויז נישט מודה.

דער בעשולדיגטער שניידערמאַן ווייזט דעם געריכט א קאַרטע פון פאַריז פון זיינעם א ברודער, וועלכער שרייבט, אַז די אונלעגאַלע בראָשורען, וועלכע מען האָט ביי איהם קלמן שניידערמאַן געפונען, זענען סאַקע זייגע, ער האָט זיי בלויז איבערגעלאָזט ביי קלמן פאַרן אַוועקפאָהרען קיין פּאַריז.

זיי ווערען פערטיידיגט פון די אַדוואָקאַטען: ווינאַווער (וואַרשע) מאַרקאָוויטש (טשענסטאָכאוי) און מאַיער (ראַדאָם) דער לעצטער פערטיידיגט פון אַלע שניידערמאַן. אסתר פוטערמאַן האָט נישט קיין פערטיידיגער און פערטיידיגט זיך זעלבסט.

נאָך דער שטאַרקער בעשולדיגונג'ס-רעדע פון פּראָקוראָר נעמען דאָס וואָרט די פערטיידיגער, לויט וועלכע ס'איז נישטאָ קיין הוגדערט-פּראָצענטיגע בעווייזען פון שולד; ס'זענען בלויז קאָנפידענציאַנעלע ידיעות, אָדער אָבסערוואַציעס פון דער געהיים-פּאָליציי און דעריבער בעטען זיי בעפרייאונג. אדוו. מאַיער איז זיין גלענצענדער פערטיידיגונג'ס-רעדע בעמיהט זיך צו בעווייזען אַז דערמיט וואָס שניידערמאַן האָט גענומען אויף עטליכע טעג צושלאָפען סילמאַנען, איז נאָך נישט קיין בעווייז, אַז ער איז א קאָמוניסט. ער בעט איהם צו בעפרייען.

נאָך א בעראַטונג פון אנדערטהאַלבען שעה האָט דאָס געריכט אויסגעלייענט דעם אורטייל. דוליאַש און סילמאַן זענען פער'משפט געוואָרען צו 8 יאָהר תפיסה, אסתר פוטערמאַן און קלמן שניידערמאַן צו 4 יאָהר. די ערשטע צוויי פערלירען די בירגערליכע רעכטע אויף 10 יאָהר און די לעצטע אויף 5. אַלע וועדט פערדעכענט דער פּריטי-ווענץ ארעסט פון לוטי ה, י. אַ.

„די מיידלעך פון נאוואליפקי"
אין קינא „אפאללא".

די פּרעכטיגע ערצעהלונג פון דער שריפטשטעלערין פּאָלאַ מאַיאָחיטשינסקאַ איז רעאַליזירט געוואָרען פאַרן פילם זעהר געלונגען.

עס איז דיבט זיך דער בעסטער פּוילישער פילם. דער פילם גיט אונז איבער די שטימונג פון דער פּעריפעריע, וואו עס וואַקסען ערצויגען גאַסען-קינדער און הויף קינדער. יעדעס קינד האָט זיין אידעאַל אָבער דאָס לעבען איז שטאַרקער פון דעם שוואַכען קינד און מאַכט א תל פון זיינע שטרעבונגען.

די רעזשי איז א גלענצענדע אין כען מוז מודה-זיין, אַז מען האָט דאַ געקענט לייכט געשטרויכעלט ווערען. דער פילם פערמאַגט וויי מעלה; וואָס ער קען ארויסברענגען ביים פּובליקום א טרעהר מיט א שמייכעל צוזאַמען.

Dlaczego dobre i obfite światło?

Daj oczom dobre światło

Dlatego, że dobre oświetlenie jest zachętą, do pracy, polepsza jakość wyrobów i zmniejsza koszty produkcji. By uzyskać dobre i obfite oświetlenie należy stosować nieprześcignione w swej jakości.

OSRAMÓWKA D

OSRAMÓWKI-D

znakowane w dekalumenach gwarantujące małe zużycie prądu.

WYRÓB POLSKI.

„זאָלען זיי געדענקען איז גאָט, און נישט טוהן קיין שלעכטס, נאָר זיך פערגלייכען בטוב"

אזוי שרייבט דער פיאַסעטשנער רבי אויף די הענד פון זיינע ראַדאַמער חסידים צו ר' נתן ניימאַן און זיינע הויז-מענשען, וועלכע ווילען נישט פאָלגען און רודפ'ן ווייטער זייער לאָקאַטאָר.

און דער קאַמף פון ר' נתן ניימאַן בעגען זיין לאָקאַטאָר קופּערמאַן, הערט נאָך אַלץ נישט אויף.

ס'איז א טרויעריגע געשיכטע, וואָס האָט נאָך נישט פּאַסירט ביי קיין שום ראַדאַמער הויז-הירט, נישט ביי קיין יודישען און נישט ביי קיין קריסטליכען. דער יוד, וואָס הייסט ר' נתן ניימאַן, דער וואָס האָט מזכה געווען יודען מיט א בית-מדרש, האָט זיך איינגעשפּאַרט אַז ער וויל בשום אופן זאָגען נישט גהן צו קיין דין-תורה. פאַרוואָס ער האָט אזוי מורא פאַר א רב, פאַר דער יודישער תורה און פאַר יודישע בוררים, איז ווירקליך נישט צו פערשטעהן. עס זענען בעקאַנט פאַלען, ווען אפילו קריסטען, וועלכע האָבען סכסוכים מיט יודען, געהען געוועהנליך מיט זייערע יודישע בעלי-דברים צו א רב הערען א דין תורה. ר' נתן ניימאַן וויל אָבער פון דעם נישט הערען און נישט געדענקען, גלייך ווי א רב וואלט געווען א בער און די תורה א לייב, וואָס שלינגען איין מענשען. נישט אַנדערש, נאָר ער האָט מורא, אַז ער זאָל נישט פערשפּילען און ס'זאָלען נישט אַרויס ביי א דין תורה זיינע אונדערהערטע עוולות, רדיפות און צרות, וואָס ער מיט זיין בני-בית טוהן אָן דעם אומגליקליכען לאָקאַטאָר זייערן.

ר' נתן ניימאַן האַלט פון זאַיענטשעס, ליציטאַציעס און פּראַצעסען. ער ווייסט משמעות, אַז דאָס זענען בעסערע מיטלען, וואָס קענען גיכער מיעד מאַכען דעם לאָקאַטאָר און איהם צווינגען ער זאָל פערלאָזען די דירה. האָט ער שוין דאָס טאַקע אָנגעווענדעט געגען זיין לאָקאַטאָר קופּערמאַן. ער האַלט שוין ביי דער דריטער זאַיענטשע און ביים ווייטעלען פּראַצעס. ער האָט פערנומען צו זיך אין שטוב חיין, ליקער און בראַנפען פון זיין לאָקאַטאָר. איין ליציטאַציע האָט ער שוין אויסגעפיהרט, אָבער ס'איז אינטערעסאַנט, אַז די אויפקויפער האָבען איהם די סחורה צוריקגעגעבענעט, נישט ווילענדיג רואינירען דעם ה' קופּערמאַן.

דאָ נישט לאַנג איז פאָרגעקומען א פּראַצעס וועגען עקסמיסיע און אין געריכט איז געשטאַנען דער קריסטליכער עדות פעטערס, וועלכער האָט דערצעהלט, אַז ער אַליין איז געגאַנגען צו ה' ניימאַן מיט 200 זל. געלד און געוואָלט צוגעבען א וועקסעל אויף 100 זל. און געבעטען, אַז ער זאָל זיך אויסגלייכען מיט קופּערמאַנען אויף א פרידליכען וועג. ה' פּעטער'ס, א קריסט, האָט אַבעלירט צום געריכט, אַז ער זאָל ענדליך א סוף מאַכען צום סכסוך און עס זאָלען אויפהערען די צרות פון זיין יודישען שכן קופּערמאַן. דער צווייטער יודישער עדות קלמן גראָספעלד האָט איבערגעגעבען, אַז ער האָט געהערט, אַז דער ה' ניימאַן וויל איינפאַך רואינירען די פאַמיליע קופּערמאַן און אזוי לאַנג איהר פערפאָלגען, ביז זי וועט מוזען אַרויס פון דער וואָהנונג. ה' גראָספעלד פעררופט זיך אויף די ה"ה מתית קאַפער און יאָספעל נריק, וועלכע זענען געשטאַנען מיט איהם צוזאַמען און דאָס זעלבע געהערט.

ס'האָבען שוין ביים ה' ניימאַן און זיין פרוי חנה'לע אינטערווענירט פיעל מענשען, וועלכע האָבען געפרעגט: היתכן, פאַרוואָס געהט איהר נישט צו קיין דין תורה. האָט וועט זיין פון דעם קאַמף? ר' נתן מיט זיין פרוי חנה'לע ווילען קיינעם נישט הערען. עס האָט אויך שוין געשריבען א בריעף דער פיאַסעטשנער רבי, אָבער ר' נתן ניימאַן ווילען אייך דעם רבין נישט פאָלגן.

אָט איז דער טעקסט פון פיאַסעטשנער רבי'ס בריעף.

חיים שלום וברכה לכבוד ידידינו היקרים חסידים כש"ת ר' יצחק ור' ישעי' נ"י.

הנני מבקשכם שתמחלו ללכת להג' ר' נתן ניימאן ותבקשו אותו ואת ביתו בשמי שלא יעשו רע לידידנו ר' לייביש נ"י קופערמאן, רק יתפשרו עמו' בטוב. יזכרו בד' ולא יקפחו איש מישראל את פרנסתו

קלונמיס קלמיש שפירא.

בהה"צ מוהר"א זצללה"ה

אב"ד בפיאסעצנא

דער בריעף איז געשריבען צו ר' איטשעל מאַרגענבעסער און ר' ישעי' אייזמאַן, פיאַסעטשנער חסידים. זיי זאָלען זיך מטריח זיין צו ר' נתן און זיי זאָלען בעטען איהם און זיינע שטוב-מענשען אין נאָמען פון רבין, זיי זאָלען נישט טוהן קיין שלעכטס דעם ה' קופּערמאַן, נאָר זאָלען זיך אויסגלייכען מיט איהם מיט גוטען. און, אַז זיי זאָלען געדענקען אין גאָט און נישט מקפּח זיין קיין יוד זיין פרנסה.

פערשטעהט זיך, אַז ביידע חסידים זענען געגאַנגען מיט'ן בריעף צו ר' נתן ניימאַן, אָבער ס'האָט ווייניג געהאָלפען. ער האָט דעם רבינ'ס בריעף נישט אָנערקענט, נישט גענומען איהם אין אכט און נאָך אָנגעשריגען די חסידים, אַז קיינער האָט נישט קיין רעכט צו מישען זיך אין זיינע געשעפטען, אפילו דער רבי אויך נישט. ווי ה' ישעי' אייזמאַן גיט איבער, האָט זיך ר' נתן אויסגעדריקט גרינשעצענדיג מיט'ן לשון: רבי שמעבי.

אַלזאָ די לעצטע שורה איז: אויסער אַנ'אייגענטימער פון גרויסע הייזער און א מאַנופאַקטור-סוחר, איז ער אויך געוואָרען א „סוחר" פון ווייַן, ליקער, בראַנפען. וואָס ער האָט פערנומען ביי זיין לאָקאַטאָר קופּערמאַן פון עטליכע זאַיענטשעס און וואַרט מיט זיי אויף א ליציטאַציע. חוץ דעם האָט ער גורם געווען קרימינעלע אורטיילען פאַר'ן ה' קופּערמאַן און זיין זוהן און א „חיראַק" פון צוויי וואָכען אַרעסט פאַר זיין פרוי.

צו קיין רב וויל ר' נתן ניימאַן נישט געהן, קיין רבין וויל ער נישט פאָלגען און קיין מענשען וויל ער נישט הערען. היינט פרייטאָג האָט ער ווידער א פּראָצעס מיט זיין לאָקאַטאָר איבער פערנומענעם בראַנפען.

פרעגט זיך. אויב א רב רופט צו א דין-תורה און מ'וויל נישט געהן, אויב א רבי הייסט זיך אויסגלייכען בטוב און מען פאָלגט נישט, צו וואָס אַבנאַרען דעם רבונו של-עולם, ווענדענדיג איהם מפייס זיין פאַר אַזעלכע „מעשים טובים" מיט א בית-המדרש? צי קען ווירקליך א בית-המדרש פון אזא איינעם וואָס פייניגט מענשען, וואָס וויל נישט געהן צו א דין-תורה און וויל נישט פאָלגען קיין גוטען-יוד — אָנגערופען ווערען מקום קדוש, וואָס איז ראוי, אַז יודען זאָלען דאָרט מתפלל זיין?

ראַדאַמער יודען, וואָס וועלען מוזען אָבגעבען א שבועה אין געריכט.

ס'איז קיין סוד נישט, אַז א סך יודען זענען געבליבען הינטערשטעליג מיט'ן צאָהלען שטייערען, וועלכע האָבען זיך געזאַמעלט אין משך פון יאָהרען און געוואָרען אזוי-אַרום פערלעגען.

ביים גרעסטען טייל יודישע קרעמער בעלי מלאכות איז דער דלות געשטיגען און די שטייערען זענען געוואַקסען. איין יאָהר איז אַוועק, דאָס צווייטע איז געקומען און די שטייערען מיט פּראָצענטער האָבען זיך געזאַמעלט און געזאַמעלט. דער יודישער קרעמער און בעל-מלאכה איז געזונקען עקאָנאָמיש אַלץ טיפער און טיפער, ער איז געוואָרען אָרימער, אָבער אויף זיין שטייער-קאָנטאָ האָט פיגורירט א פערמעגען. די פינאַנץ-מאַכט האָט די לאַגע גענומען אין אכט און פעראָרדענט זיינער צייט הנחות און פערלייכטערונגען אויף די פערלעגענע שטייערען. א טייל געשאָנקען, א טייל פערקלענערט און אויך פערלענגערט אויסצוצאָהלען ראַטעסווייז.

ביסלעכווייז איז שטיל געוואָרען פון די פערלעגענע שטייערען און מ'האָט געמיינט, אַז מ'איז שוין פּטור פון דעם. לעצטענס זענען אָבער די פערלעגענע שטייערען ווידער אויפגעשווימען. דער ראַדאַמער „אוזשאַנד-סקאַרבאַווי" האָט דאָ נישט לאַנג אַרויסגעשיקט „אופּאָמניעניעס" צו א רייהע יודישע סוחרים, מאָנענדיג ביי זיי די שטייערן פון יאָהר 1929 אָן. פון יענער צייט ביז היינט זענען א סך יודישע סוחרים אין ראַדאָם אינגאַנצען אַראָב פון פּלאַץ און זיי עגזיסטירען נישט מעהר. מילא, יענע האָבען שוין נישט קיין זאָרג, ענו חשוב כמת און געה רעד צו א טויטען. ערגער איז מיט די וואָס לעבען נאָך און עגזיסטירען, אָבער מאַטערען זיך נישט ווייניג. זיי אַז מען פרעגט און מען מאָהנט, איז שוין גאָר עפּעס אַנדערש און זיי מוזען ענטפערען. האָבען זיי טאַקע געענטפערט בדליכא, אַז זיי האָבען נישט פון וואַנען צו בעצאָהלען. דער תירוץ איז טאַקע טרויריג, אָבער דער „אוזשאַנד סקאַרבאַווי" פערלאַנגט צו דעם נאָך א שבועה, אַז זיי האָבען פאַקטיש נישט צו בעצאָהלען.

ווי מען הערט זאָלען א רייהע יודישע סוחרים שטעהן אין שטאָדט-געריכט היינטיגען מאָנאַט און אָבגעבען אזא מין שבועה.

אַפּעל צו די ראַדאַמער פרויען!

אזוי ווי דעם זונטאָג קומט פאָר די יעהרליכע אַלגעמיינע פערזאַמלונג, דאַרפט איהר פרויען אָהן אויסנאָהם אַנטייל נעמען אין איהר. אַלע יודישע פרויען ווערען געבעטען צו קומען מאַסענווייז, ווען עס האַנדעלט זיך וועגען דעם גורל פון דער אָרימער יודישער נעהטערין — אייער שוועסטער, וועמען איהר זענט מחויב צו העלפען. שטעהט נישט פון דערווייטענס, נאָר לייסטעט אויך א ביסעל פאַר אונזער געזעלשאַפט, וואָס הייסט קימפּעטאָרען-פעראיין. קומענדיג אין א נעהנטערען קאָנטאַקט מיט אָט דער אינסטיטוציע, וועט איהר אַליין איינזעהן די וויכטיגקייט און די הייליגע אויפגאַבען, וואָס זי ערפילט און איהר וועט אַליין דעקלארירען אייער פרייוויליגע מיטאַרבייט מיט אונז.

אין דער האָפנונג, אַז די ראַזיגע שטים וועט געהערט ווערען דורך אייך יודישע פרויען, צייכען איך זיך מיט כבוד.

ביילטשע פישמאַן.

ערפאָלג פון דער אַקציע-הגלילי אין ראַדאָם.

די אַקציע-הגלילי, וואָס איז אָנגעהויבען געוואָרען אין אונזער שטאָדט דורך דעם שליח ק. ק. ל. פרוי אסתר קאַפּלאַן איז א דורך אין ראַדאָם מיט ערפאָלג. עס איז געזאַמעלט געוואָרען 1870 זל.

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

KINO APOLLO

ביז מאנטאג דעם 15 איינשליסליך!
WIELKI POLSKI FILM OBYCZAJOWY
Dziewczęta z Nowolipek
Reżyserii: Józef Lejtes w-g znanej powieści Poli Gojawiczyńskiej
W rol. gł. Barszczewska Andrzejewska, Wiśniewska, i inn.
Nad program: DODATKI

KINO APOLLO

היינט פרייטאג און מארגן שבת 3 נ. מ.
און זונטאג 12 און .1⁴⁵
„GDY KWITNĄ BZY"
W rol. gł. Jeanette Mac Donald oraz Nelson Eddy
Od poniedziałku b. m.
Przedziwne Kłamstwo
Niny Petrówny

די נאציאנאלע פייערונג פון 11 ליסטאפאד

דער פוילישער אומאפהענגיגקייטס יום-טוב פון 11 ליסטאפאד האט זיך אנגעהויבן אין ראדאם נאך מיטאג ביינאכט, דורך ספעציעלע אילומינאציעס און אקאדעמיעס אין פערשידענע אינסטיטוציעס און ארגאניזאציעס.

דאס טעאטער „ראזמאיטאשטשי", נאך א גרינדליכן רעמאנט, איז בעפעסטיגט געווארן מיטאג ביינאכט מיט א געזעלשאפטליכן אוונט לכבוד דעם נאציאנאלען יום-טוב.

נעכטן דאנערשטאג דעם 11 ליסטאפאד האט די שטאדט פון באלד אין דער פריה אנגענומען א פייערליכן אויסזעהן. איבער אלע הייזער פלאטערן די נאציאנאלע פאהנען און מאסען מענשען פולען אן די גאסען. אין אלע קירכען און געבעט-הייזער ווערען אבגעריכט גאטעס-דינסטען און דערנאך קומט פאר אן איבפאזאנטע דעפילאדע.

ארום האלב-צעהן איז אין שטאטישער שוהל פארגעקומען א גאטעס-דינסט. דער ווארשאווער חזן משה גאלדבערג האט געזונגען מה טובי, חזן קופער מיט'ן כאר האבען געזונגען דעם פוילישען הימן און פראפ. אלחנן שיצער האט גערעדט פאר דער פערזאמעלטער שול-יוגענד מעגינא דיומא, וועגען דאזיגען בעפרייאונג'ס-טאג פאר פוילען. בעת דער תפילה אין שוהל איז געוועזן אנוועזענד דער דעפערענט פון דער סטאראסטווא, ה' פיעזשכאלסקי.

שפעטער איז פארגעקומען א גראנדיעזע דעפילאדע ביי דער סטאראסטווא, אין וועלכע ס'האבען אנטייל גענומען מיליטערישע אבטיילונגען, די גאנצע פוילישע שול-יוגענד און פערשידענע ארגאניזאציעס מיט זייערע פאהנער.

די יודישע גמינע איז נישט געווארען פערבעטען אויף דער אלגעמיינער פייערונג.

אין מאניפעסטאציע-צוג און בכלל ביי דער גאנצער נאציאנאלער פייערליכקייט האט זיך צאהלרייך בעטייליגט די פ. פ. ס. די היגע ענדעציע האט אפיציעל קיין אנטייל אין דער פייערונג נישט גענומען.

א שעהנער לאקאל שטעהט איינזאם און ליידיג און ווארט...

היינטיגען ווינטער ווערט שוין צוויי יאהר, ווי ס'איז בעשלאסען געווארען צו עפענען אן אבטיילונג פון דער געזעלשאפט „ארט" אין ראדאם.

דורך דער צייט האט מען א היבשע צאהל ויצונגען אבגעהאלטען, פערשידענע פראיעקטען זענען געקומען אין בעטראכט און מ'האט שוין זאגאר געפלאנט וואס פאר א פאך מען קלויבט אויס אלס אן אנהויב פאר'ן ראדאמער „ארט". מ'קאן נישט זאגען, די איניציאטארען, ס'הייסט דער צייטוויליגער קאמיטעט האט געוואלט עפעס טוהן, כדי די נייע פלאנצובקע פון „ארט" איינצובירגערען אין אונזער שטאדט. אבער דער גוטער ווינש האט שטענדיג בעגעגענט שוועריגקייטען אויפ'ן וועג צו זיין רעאליזירונג. די שוועריגקייט איז בעשטאנען אין אן'ענטשפרעכענדען לאקאל, וואס איז שווער געווען אויסצוגעפונען. עס האט געדויערט גענוג לאנג ביז אזא לאקאל איז ענדליך אונטערגעקומען.

די ווארשאווער צענטראלע פון „ארט" איז אנטגעגענגעקומען מיט א געוויסע סומע אויף א לאקאל און דער קאמיטעט האט פערענדיגט די פערהאנדלונגען מיט די אייגענטימער פון לאקאל אויף זשעראמסקי 27. עס איז בעצאלט געווארען 1200 זל. פאר א האלב יאהר און מ'איז צוגעטרעטען צו א רעמאנט און דערנאך געמאכט א געהעריגען פלאן פארצושטעלען דער מאכט, ווי עס זעהט אויס דער לאקאל. דאס האט ווידער געקאסט 500 זל. אבער פאררואס האט מען געמיינט, אז דער לאקאל מיט זיין נעהעריגער איינארדנונג, וועט שוין פערשנעלערן דאס עפענען פון דער „ארט"-אבטיילונג, וואס איז געווארען א נויטווענדיגקייט פאר אונזער שטאדט.

עס איז פערבעטען געווארען א קאמיסיע פון דער קעלצער וואיעוואודסטווא. דער קאמיסיע איז געפעלען דער לאקאל און זי האט געגעבען די הסכמה פון איהר זייט אויף איינצוארדנען דארט די „ארט"-אבטיילונג. ס'איז בלויז געבליבען צו ערווארטען אויף דער אפראבאטע פון שול-קוראטאריום אין קראקא, וועלכער איז דער ארויסגעבער פון דער קאנצעסיע, און מ'האט געגלויבט, אז די גוטע „אפיניע" פון דער קאמיסיע, וועט זיין מאסגעבענד פארן שול-קוראטאריום און ער וועט די קאנצעסיע אויס'ן דאזיגען סמך נישט פערזוימען ארויסצוגעבען.

זאגט אבער דאס קוראטאריום, אז ער וויל אויך א קוק-טוהן אויפ'ן לאקאל. דער קאמיטעט האט נישט דאגעגען: ביטע זעהר, אדרבא, אבער דאס קוראטאריום האט צייט און איילט זיך נישט מיט'ן „קוק". ריהט נישט דער קאמיטעט און אינטערווענירט דא און דארט און ווערט דערווייל געוואר, אז דאס קוראטאריום וויל וויסען, צי דער לאקאל געפינט זיך אין א בעוואוינטע געביידע און נאך אזעלכע זאכען, וואס זענען פערשטעהט זיך, נישט פון דער לייכטע זאכען, כדי מ'זאל זיי קענען ערפילען.

דערוויל לויפט די צייט, ס'איז שוין באלד דאס האלבע יאהר אוועק. פאר וועלכען מ'האט בעצאהלט 1200 זל. מיט די 500 זל. פאר'ן רעמאנט, וועט שוין זיין גאנצע 1700 זל. פערבראכט אויף דעם צוועק; א לאקאל, א שעהנער, ממש א פרעכטיגער מיט אלע בעקוועמליכקייטען שטעהט ליידיג און ווארט און קיין „א ר ט" איז נאך אלץ נישטא. סטיציען ניי-יאהר, וועט מען לויט'ן קאנטראקט מוזען בעצאהלען פאר א פריש האלב יאהר פאראויס, ווידער 1200, אבער וואו וועט מען דאן נעמען אזא סומע? די ארט-צענטראלע האט געגעבען 2000 זל. פון דעם איז שוין אויסגעגעבען געווארען 1700 זל, איז געבליבען כ"ה נאך 300 זל. אבער ס'איז א פראגע, צי וועט ווארשא וועלען ווייטער געבען געלד אויף אונזערע בעשטיכטע צוועקען.

בקיצור מיט'ן „ארט" האלט עס שמאל און דאס מאל נישט צוליב דער שולד פון דער געזעלשאפט. שולדיג איז די היינטיגע צייט. וואס איז צו אונז יודען נישט ספעציעל גוט געשטימט...

מיר רריקען אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל
אונזער פריינד הערשעל גוטשטאדט און זיין פאמיליע
צוליב'ן טויט פון זייער געשעצטער פרוי און מוטער
דאטשע
המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
מרדכי לייב פישמאן און פאמיליע.

כוליגאנעס בעפאלן א יודישן סוחר

שבת 9 אוונד זענען כוליגאנעס בעפאלען דעם אייזען-סוחר משה חייסבארד, וועלכער איז געגאנגען מיט זיין פרוי און קינדער אויף פילסודסקי גאס, און איהם פערחינדעט אין קאפ.

פאליציי האט ארעסטירט 2 פון די אנפאלער.

דאנקזאגונג.
דערמיט ווערט אויסגעדריקט א הערצליכן דאנק דעם ה' סאמועל אדלער מיט זיינע קינדער פאר די געשאנקענע 36 זל. לטובת אונזער אינסטיטוציע צוליב קינדעל דער 10-יעהריגער יאהר-צייט פון זייער געשעצטע פרוי און מוטער ע"ה אונזער לאנגיעהריגע געטרייע פרעזעסין.
די פערוואלטונג פון סימפעטאריון-פעראיין
אין ראדאם.

פארבערייי
כעמישע פראלניע און וועש
M. Cichoń
Centrala, RADOM, Rwańska 23.
רעיעלע ארבייטן קעלנער צו 15 גר.
נעמט אן צו וואשען: מענער, דאמען און קינדער - קליידונג
פלוש, סאמעט, מעבעל - גאבאלין און דיוואנען
נעמט אויך אן צו פיצען:
פיטערנע קורטקעס, קאפעלישען, הענטשקעס

דאָס לעבען אין קעלץ.

גרויסע שרפה אין כענטשין.

דעם לעצטען שבת בייטאָג איז אין כענטשין (נעבען קעלץ) אויסגעבראָכען א גרויסע שרפה אין עלעקטרישען טאַרטאַק פון דאָרטיגען איינוואוינער משה ראָזענבוים.

די שרפה האָט זיך אָנגעהויבען אין שטוב פון דאָרטיגען טאַרטאַק־וועכטער פון וואַנען דאָס פייער האָט זיך באַלד איבערגעטראָגען איבער'ן גאַנצען טאַרטאַק און אַלץ וואָס האָט זיך דאָרט גע־פונען איז אַוועק מיט'ן רויך.

דער שאָדען בעטרעפט ביז צוואַנציג טויזענד זלאָטעס. צוליב דער גרויסע שרפה האָבען צעהן יודישע פאַמיליעס פערלוירען זייער פרנסה.

א קעלצער יוד, וועלכער שיקט בריעף צו גרויסע מלוכה־מענער.

אין זיינער צייט איז שוין געווען גע־מעלדען אין אונזער צייטונג וועגען דעם צעטריבונג'ס־בריוו און גלייכצייטיג א בקשה צום ענגלישען קעניג וועגען איינ־רייזע־ערלויבעניש פאַר דעם היגען איינ־וואוינער שבתי פינקעלשטיין (אַקסעפּ־טאַנט) קיין קאַנאַדע. וואָס דער לעצטער האָט בעקומען א דאַנק בריוו פאַר זיין צשעריבונג, ווי אויך גלייכצייטיג א צו־זאָג וועגען זיין בקשה. שבתי פינקעל־שטיין האָט זיך ניט בעגנוגענט געלאָזט און נאָך אַמאָל געשריבען צום ענגלי־שען קעניג וועגען זיין בקשה. ווייזט אויס, אַז דער צווייטער בריוו זיינער האָט אויך גאָרניט געהאָלפען און די וואָך האָט שבתי פינקעלשטיין ווידער דערהאַלטען א צווייטען בריוו פון ענג־לישען קעניגליכען סעקרעטאַריאַט אין וועלכען מען שרייבט איהם, אַז וועלכע איינרייזע־ערלויבענישען ווערען נישט אַרויסגעגעבען.

שבתי פינקעלשטיין אָבער פערלירט נישט דעם מוטה און שוין די וואָך האָט ער אַרויסגעשיקט א דריטען בריוו נישט צום ענגלישען קעניג נאָר צום פוילישען מאַרשאַל שמיגלי רידז אין וועלכען ער שרייבט: „אַז אַזוי ווי דער מאַרשאַל איז לעצטענס געווען אין קעלץ האָט ער איהם נישט געקאָנט בעאונרוהיגען, כדי איהם צו איבערגעבען פערזענליך, נאָר ער שיקט איהם דורך דער פּאָסט און בעהט דעם גרויסען מאַרשאַל אויס־צופּועלען פאַר איהם א סערטיפיקאַט (שוין נישט קיין קאַנאַדע) נאָר קיין ארץ ישראל".

ווייזט אויס, אַז שבתי פינקעלשטיין האָט א מאַניע צו פיהרען בריוו־אויס־טויש מיט גרויסע מלוכה־מענער, ס'איז נאָר טשעקאַווע צו וויסען, ווער וועט זיין דער דריטער מלוכה־מאַן.

ערפאָלגרייכע אַקציע פאַר די קעלצער נשרפים.

די אַקציע פאַר די היגע נשרפים איז הונדערט־פּראָצענטיג געלונגען. דעם לעצטען מאָנטאָג איז פאָרגעקומען א זי־צונג פון נשרפים־קאָמיטעט, וועלכע האָט פעסטגעשטעלט די איבעריגע 4 טויזענד זל. וואָס זענען געקומען. 3 טויזענד פון „דזשאָינט" און טויזענד זל. פון בריס־קער הילפס קאָמיטעט.

די אַקציע איז געלונגען א דאַנק דעם היגען רב הרב ראַפּאָפּאָרט, וועלכער איז געשטאַנען אין שפּיץ פון קאָמיטעט. מיט זיין איבערגעגעבענער און ממש מסירות־נפש'דיגער ארבייט האָט ער גע־פירט אויך אויף א טייל קאָמיטעט־מיטגלידער זיי זאָלען זיך אַקטיוו בע־טייליגען אין דער אַקציע.

דער קאָמיטעט האָט פעסטגעשטעלט ביז איבער 9 טויזענד זל. 5 הונדערט דאָלאַר האָט געשיקט דער הילפס־קאָ־מיטעט פון קעלצער לאַנדסלייט אין טאָ־ראָנטאָ. טויזענד זל. האָט איינגעשיקט דער צענטראַלער בריסקער הילפס קאָ־מיטעט. 3 טויזענד זל. האָט געשיקט דער וואַרשאַוער „דזשאָינט" און דאָס איבעריגע איז צונויפגעזאַמעלט ביי דער קעלצער יודישער בעפעלקערונג.

נאָך די גענויע ערלעדיגונג פון דער אַקציע וועט זיך דער קאָמיטעט אויפלעזען.

ביי דער געלעגענהייט ווערען געבע־טען די אַלע פערזאָהנען, וועלכע האָבען גענומען קוויטאַנציעס פון נשרפים־קאָ־מיטעט, דאָס אָבצוגעבען צום פרעזעס הרב ראַפּאָפּאָרט, כדי צו ערמעגליכען דאָס שנעלער צו ערלעדיגען די אַקציע.

אַלע טרעפען זיך אין קינאָ
„פּ א ל א ס"
וואו ס'ווערט געוויזען דער סענסאַציאָ־נעלער קלאַנג־פילם:
„Scypion Afrykanski"

גרויסער פּאָליטישער פּראָצעס אין קעלצער קרייז־געריכט.

ווי בעקאַנט איז דעם 4־טען און 5־טען מערץ ה. י. פאָרגעקומען אין קעלץ גרע־סערע אַרעסטען, ווען ס'זענען אַרעסטירט געוואָרען 50 מאַן אונטער'ן פערדאַכט פון פיהרען קאָמוניסטישע טעטיגקייט. נאָך א לענגערע אויספאָרשונג זענען אין חודש יולי עטליכע מאַן אינגאַנצען בעפרייט געוואָרען, א 10 מאַן אויף קוי־ציע און 30 יונגעלייט און פרויען זענען געבליבען זיצען אין אַרעסט.

דעם קומענדען מאָנטאָג דעם 15־טן ה. ח. יועלען זיצען אויף דער בעשולדיגונגס־באַנק 40 אָנגעקלאַגטע דערונטער ביז 30 יודישע יונגעלייט און פרויען. עס זענען אַרויסגערופען געוואָרען קרוב 100 עדות. פערטיידיגען וועלען בערך 10 אַדוואָקא־טען פון וואַרשא, קראָקא און קעלץ.

דער פּראָצעס וועט דויערען א וואָך צייט.

פערזאַמלונג פון האַנדעלס־אַנגעשטעלטע־פעראיין אין קעלץ

דעם לעצטען שבת אָוענד איז אין לאָקאַל פון די רעכטע „פּועלי־ציון" פאָרגעקומען א גרויסע פערזאַמלונג פון האַנדעלס־אַנגעשטעלטע־פעראיין.

געעפענט די פערזאַמלונג האָט חיים אַפּאָטאָווסקי, וועלכער גיט אָן א בע־ריכט וועגען דער טעטיגקייט ביז איצט. עס ענטוויקעלט זיך א ברייטע דיסקוסיע אין וועלכע ס'נעמען אַנטייל: ד. ווייצענדלער, ז. קופּערבערג, קליינשטיין, שוואַרץ, קאַנער, און אַנד.

דאַן ווערט אויסגעוועהלט א צייטווייליגער פערוואַלטונג פון די ה"ה: חיים אַפּאָטאָווסקי, זעליג קופּערבערג, חיים גאָטפריד און חיים ביאַלאָבראָדאַ, וועל־כע האָט די אויפגאַבע צו רעאָרגאַניזי־רען דעם פעראיין און צוגרייטען אין משך פון א חודש א אַלגעמיינע פער־זאַמלונג.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דער פאַמיליע ראָזענצווייג
צוליב'ן טויט פון זייער
פּאָטער און שווער
דריקט אויס
נ. גורסקי און פרוי קעלץ

ספּאָרט.

„בראָן" (ראַדאָם) — „גראַנאַט" (קעלץ). 11:5

זונטאָג איז אין טעאַטער פּאָלסקי פאָרגעקומען א באָקס־מעטש צווישען דעם ראַדאָמער „בראָן" און דעם היגען „גראַנאַט". דער מעטש האָט זיך פער־ענדיגט מיט א הויכען זיג פאַר די קעל־צער. די געסט זענען זעהר שוואַכע געגנער פאַר דעם „גראַנאַט" מיט'ן אויס־נאַם פון די צוויי לייכטע־וואָגן באָקסער. אַלג. רעזולטאַט 5:11 פאַר „גראַנאַט".

„קשא" („אָסטראָוויעץ") מייסטער פון לובלינער באָקס סעקציע.

דעם לעצטען זונטאָג איז פאָרגעקומען א באָקס מעטש צווישען „קשא" און ל. ח. ס." די ערשטע האָבען געזיגט מיט 11 געגען 3 אַזוי אַרום איז „קשא" געוואָרען מייסטער פון קעלצער און לובלינער באָקס־קרייז־פערבאַנד.

פון מכבי־„לעבען"

די באָקס סעקציע טרענירט לעצטענס זעהר אינטענסיוו אונטער דער ליטונג פון באָקס־ריכטער א. ווייצענבערג.

דעם קומענדיגען זונטאָג וועט די באָקס־סעקציע פון „מכבי" וויילען אין ביעלסק און זיך דאָרט טרעפען מיט'ן דאָרטיגען „סטשעלעץ" אין א באָקס־מעטש.

„פּאָלאָניאַ" (וואַרשע)—„גראַנאַט"

זונטאָג דעם 14־טען ה. ח. 5 נ. מ. קומט פאָר אין טעאַטער פּאָלסקי א אינ־טערנאַציאָנאַלער באָקס־מעטש צווישען דער וואַרשאַווער „פּאָלאָניאַ" און דעם קעלצער „גראַנאַט".

די שענסטע פילמען ווערען דעמאָנסטרירט אין קינאָ
„ק א ס י נ א"
היינט דער בערימטער קלאַנג־פילם
BYŁAM SZPIEGIEM
(Fraulen Doktór)

נח פּרילוצקי אין קעלץ.

די נעכסטע טעג וועט וויילען אין קעלץ דער בעקאַנטער פּאָלקיסטישער פיהרער אדוו. נח פּרילוצקי. וויאַזוי ער וועט אויפ־טרעטען אין איינעם פון די גרעסטע זאַלען אין קעלץ מיט א אינטערסאַנטען רעפעראַט.

אדוו. פּרילוצקי קומט אויך קיין קעלץ אין צוזאַמענהאַנג מיט דער שאַפונג פון א פאָלקיסטישע פּאַרטיי ביי אונז אין שטאָדט.

דרייסטע גנבים.

דעם לעצטען פרייטאָג־צונאַכטס האָבען אומבעקאַנטע פערזאָהנען זיך אונטערגע־גראָבען אונטער'ן געשעפט פון גאָלדע האַרצינעל לאַפּושנע (קעלצער קרייז) און זיך דאָרט אריינבעקומען, פון וואַנען זיי האָבען אַרויסגע'גנב'עט פערשידענע לע־דער'ס און שוסטער־זאַכען אין דער ווערט פון 600 זל.

א אָנפאַל פון גנבים.

ביינאַכט פון שבת אויף זונטאָג, האָבען צוויי גנבים זיך אַריינבעקומען אין דער וואָהנונג פון הנה בירענבוים דורך אויס־מאַכען א לאָך אין דער טהיר. ווען פרוי בירענבוים האָט זיך איבערוועקט דערזעה־ענדיג גנבים, האָט זי געמאַכט א גוואַלט. די גנבים האָבען אָנגעהויבען צו אַנטלוי־פען און איינעם געוואַלט עפּעס כאַפּען ווען די איינוואוינערין האָט זיך געגענגע־שטעלט האָט זי בעקומען א פעסטען קלאַפּ, אויך דער צווייטער איז בעפאַלען בירענ־בוים'ס זוהן ווען ער האָט פערשטעלט זיי דעם וועג צו אַנטלויפען.

די גנבים זענען געוואָרען געכאַפּט און איבערגעגעבען דער פּאָליציי.

אַכטונג קעלץ!
אין אַלע רעדאַקציע און אדמיניסטראַציע־ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגען מיט אונזער מיטאַרבייטער י. צוקער
שריפטליך קען מען זיך ווענדען: —
Red. „Radomer-Kielcer-Leben" Kielce, skrz. poczt. 98.
טעלעפאָניש פון 5 — 7 נ. מ. 22 - 16. יעדן טאָג.

פערמשפט א יודישעז זשורנאליסט פאר בעליידיגען די פשיטיקער לעהרער

בעת'ן פשיטיקער פראצעס האבען זיי געהאוסט וועגען „יודישע פראוואקאציעס"; הייגט רעדען זיי אנדערע דבורים.

ווייטע אבקלאנגען פון פשיטיקער פראצעס האבען זיך הײנטיגען דינסטאג געלאזט הערן אין ווארשאווער קרייז-געריכט.

עס האט זיך געהאנדעלט וועגען די פשיטיקער לעהרערס זשאביצקי און וולאסעק, וועלכע האבען אויפ'ן פשיטיקער פראצעס אין ראדאם, געהאט אזא שלעכטע מיינונג וועגען די פשיטיקער יודען.

אין דער צייטונג „נאש פשעגלאנד" האט זיך דאן בעוויזען א בעריכט פון זשורנאליסט וואדיאס—שענברון א. ג. „די פראפעסארען פון פשיטיקער פאקולטעט". אין דאזיגען בעריכט האט דער אויטאר זיך אויסגעדריקט, אז „דער פאקעל פון קולטור איז פערלאשען געווארען דורך דער לאווינע פון ווילדע רעאקציע, וויל דארט אין פשיטיק פיהרען-אן מיט דער שול זשאביצקי און וולאסעק".

חוץ דעם האט דער ארטיקעל פארגעווארפען די פשיטיקער לעהרער, אז זיי האבען אין דער שול געשריבען ראסען-האס און, אז זיי זענען נישט געווען אביעקטיוו אין זייערע ערקלערונגען פאר'ן ראדאמער געריכט.

די פשיטיקער לעהרער האבען זיך דערפיהלט שטארק געטראפען פון דאזיגען ארטיקעל און האבען אנגעקלאגט אין געריכט סיי דעם אויטאר און סיי דעם פעראנטווארטליכען רעדאקטאר ה' ראזענצווייג.

דער פראצעס, וועלכער איז שוין עטליכע מאל אבגעלעגט געווארען, איז דינסטאג ענדליך צושטאנד געקומען.

די אנגעקלאגטע פיהלען זיך נישט שולדיג. דער אנגעקלאגטער וואדיאס ערקלערט פאר'ן געריכט, אז דעם דאזיגען ארטיקעל האט ער אנגעשריבען אונטער'ן אונמיטלבארען איינדרוק, וואס ער האט בעקומען אין געריכט'ס-זאל. דעם דאזיגען ארטיקעל דארף מען טאקע טראקטירען נישט אלס בעריכט, נאר אלס אימפרעסיעס — שטימונגען פון זשורנאליסט.

די פשיטיקער לעהרער זשאביצקי און וולאסעק, וועלכע זענען ספעציעל ארויבגעקומען פון פשיטיק, כדי אנצונעהמען זיך פאר זייער כבוד, האבען מיט א דראמאטישער שטימע דערצעהלט, ווי ווייט דער דאזיגער ארטיקעל האט אנגעגריפען זייער כבוד, ווי האבען אין דער שול ערצויגען די יוגענד אויסשליסליך אין גייסט פון טאלעראנץ, מיט וועלכער פוילען שטאלצירט אין איהר טויזענד - יעהריגער געשיכטע. אויך האבען זיי קיינמאהל אין דער שול נישט געמאכט קיין אונטערשייד צווישען יוד און נישט - יוד.

די פערטיידיגער, די אדוו. סטינגער און מארגאליס, ווארפען-אב די בעשולדיגונג. אדוו. מארגאליס, איינער פון די הויפט-פערטיידיגער אין פשיטיקער פראצעס ציטירט די ערקלערונגען פון די לעהרער אויפ'ן פשיטיקער פראצעס, פון וועלכע ס'איז צו זעהן זייער אנטיסעמיטישע איינשטעלונג לגבי די יודען, וועגען וועלכע זיי דריקען זיך אויס כסדר „זשידזשאקו". נאך ווייזט אן דער פערטיידיגער, אז די העכערע געריכטס-אינסטאנצען האבען טאקע אבגעווארפען די טעזע פון די לעהרערס, אז די פשיטיקער יודען האבען זיך פערהאלטען פראוואקאצירענד.

נאך א קורצע בעראטונג טראגט דאס געריכט ארויס דעם אורטייל, לויט וועלכען ה' ראזענצווייג ווערט פער'משפט אויף א חודש ארעסט מיט אבלעגען דאס אויספיהרען די שטראף, דאגעגען דער זשורנאליסט וואדיאס ווערט פער'משפט אויף 2 חדשים אונבעדינגטען ארעסט.

די פער'משפט'ע האבען אנגעקינדיגט אנ'אפעלאציע-אנגקלאגע.

דאנקזאגונג.

מיר דאנקען הערצליך דער ג. פאמיליע לעסלאו פאר די 50 זל. וואס זי האט געשאנקען פאר אונזער אינסטיטוציע, צום אנדענק פון זייער געשעצטען מאן און פאטער ר' יצחק מאיר לעסלאו ז"ל

די פערוואלטונג
פון חינוך = ילדים אין ראדאם.

דאנקזאגונג

דעם בעסטען דאנק דעם ה' מלך טייטעלבוים פון ושעראמסקי 25 פאר זיין געשאנק פון 30 מעטער קארטאפעל פאר'ן בית-יתומים און מושב זקנים.

די פערוואלטונג
פון בית-יתומים און מושב-זקנים אין ראדאם.

DBAJCIE O ZDROWIE DZIECI
NADSZEDŁ Swieży TRAN
SKŁAD APTECZNY ST. KUROWER
RADOM, ZEROMSKIEGO 1

געפאטשט א יודישען יונגערמאן ביז בלוט.

נעכטען 6 אזייגער אין אוונט איז דער יונגערמאן אביש ראזענצווייג (זגארנע 10 אויף זאמלינע) בעפאלען געווארען אין רינעק פון צוויי כוליגאנעס, וועלכע האבען איהם דערלאנגט פון ביידע זייטען צוויי פייערדיגע פעטש, אז זיי האבען איהם גוט צובלוטיגט.

דאס איז געווען אויס'ן פראטאקאל צוגעשטעלט דער אפטייק און דער באהן-דירעקציע.

biorę żelatynę mieloną d-ra OETKERA
Zastępca M. CUKIERMAN
Kielce, Warszawska 14

דאס אונפערגלייכליכע ביכעל מיט די פארשריפטען פון ד"ר א. אעטקער א. נ. „א גוטע באלעבאסטע באקט אליין" קען מען בעקומען אין אלע קאלאניאל געשעפטען, בוכהאנדלונגען און ביי די פארטרעטער פון דער פירמע אעטקער. די פרייז איז מארקלענערט געווארען אויף 30 גראשען. דאס ביכעלע איז נישט צום אבשאצען, ווייל עס גיעט א סך פארשריפטען אויף געבעקס א. ד. גל,

אכטונג העלצער לעזער

די קעלצער אבטיילונג האט אין הײנטיגען נומער נישט מפהר חי איין זײט, מחמת נעכטען צוליב'ן נאציאנאלען יום טוב, איז די פאסט נישט געגאנגען און מיר האבען נישט ערהאלטען די צווייטע קארעספאנדענץ פון קעלץ.

רעד.

אויסגעהאקט שויבען

מאנטאג ביינאכט האט מען אויסגעהאקט צוויי שויבען אין בית-המדרש פון ר' אברהם ליפע דען.

ב"ה בברכת מז"ט חמה ולבבית לחברי
ברוך רוטבלט לארושיו עם
העלמה שרה נימן מפשיסיק
יהי רצון שיזכה לבנות ביתו
על הרי ציון וירושלים
מאחל
נפתלי מאנדל.

MILIONY KOBIET
NA CAŁYM ŚWIECIE
STOSUJE SŁAWNE KOSMETYKI
CÉDIB PARIS
•PUDRY•KREMY•TUSZ DO RZĘS POMADKA DO UST•RÓŻ MLECZKA•
Żądajcie w najbliższej perfumerii lub drogerii bezpłatnej broszury Cédib o indywidualnej i racjonalnej pielęgnacji skóry.

דער עלטערען = קאמיטעט פון דער שול = קולט = שולע.

דער עלטערען-קאמיטעט פון דער שול-קולט-שולע האט אויף זיין לעצטער זיצונג אנגענומען א בעשלוס זיך מעהר צו פעראינטערעסירען מיט דער זעלבער שולע, וואו עס לערנען זייערע קינדער און ווערען ערצויגען אלס יוד און מענש, צו דער בעססער צופרידענהייט פון די עלטערן.

דער עלטערען-קאמיטעט אונטער דער השפעה פון די גוטע רעזולטאטען פון די למודים, טרעט-צו צו אנ'אינטענסיווער טעטיגקייט מיטצוהעלפען די שולע בכל אופנים, זי זאל קענען ווייטער פראגרעסירען און דערביי זאל די איבערגעגעבענע לעהרערשאפט מאטעריעל נישט צוריקשטעהן.

ס'איז א דאנקבארע איניציאטיוו פאר וואס דער עלטערען קאמיטעט פערדינט בעגריסט צו ווערען.

RADIOODBIORNIKI „KOSMOS" B. Senator, do nabycia w składzie konsygnacyjnym RADOM, ŻEROMSKIEGO 20 tel. 15-06

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr. 1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.

אבאנאמענטס פרייז: פאר א חודש אין פוילען זלאט אין ראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק אין אנדערע לענדער 30 סענט.